

אחדות

XXX. ÉVFOLYAM, 133. SZÁM • 2020. AUGUSZTUS • 500 Ft
5780. ÁV • מנחם אב תש"פ • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

TRIANON ÉS A MAGYAR ZSIDÓK

Rebbék és haszidok
az új határok két oldalán

LEGYEN ÉDES ÉVÜNK:
méz a kóser konyhában

MAGYARORSZÁG ÉS IZRAEL
kapcsolata tovább erősödik

ELHUNYT A RABBI, AKI LEFORDÍTOTTA
A TALMUDOT HÉBERRE

Even-Jiszráél Steinsaltz rabbira emlékezünk

KEDVES OLVASÓ!

Ma reggel láttam egy jelenetet: egy többsávos útra akart kikanyarodni egy autós, de nem tudott, mert viszonylag sűrűn haladt a forgalom. Mögötte feltorlódott a kocsisor, dudálni kezdtek a türelmetlenebbek, akik úgy ítélték, a sofőr már rég kifordulhatott volna. Az autó vezetője láthatóan ideges lett, ide-oda kapkodta a tekintetét, végül hirtelen, nagy gázzal kikanyarodott, épp csak elkerülve az összeütközést egy másik járművel.

Amikor mások életéről alkotunk véleményt, úgy hisszük, pontosan tudjuk, min megy keresztül, ahogy a türelmetlenül dudáló autósok is azt gondolták, ők, a sorban hátrébb állva, jobban meg tudják ítélni az elöl álló helyzetét, mint ő maga. Holott nem tudhatták még azt sem, ő mit lát, hát még azt, hogy mi az oka a habozásának. Lehet például, hogy nem régóta vezet, vagy hasonló helyzetben korábban balesetet szenvedett. Sokszor úgy véljük: valami, ami számunkra könnyen megoldható, megérthető, elfogadható vagy éppen veszélytelennek tűnő, az mások számára is az. És ha a másik nem úgy reagál egy helyzetre, ahogy azt elvárnánk magunkból kiindulva, akkor felháborodunk, vagy éppen kinevetjük, ne adj' Isten, kicsúfoljuk a másikat. Soha nem szabad elfelejteni, hogy nem tudjuk, nem tudhatjuk, mi áll egy embertársunk cselekedete mögött, milyen félelmek, vágyak, gondolatok mozgatják. Egy-egy mozaikdarabot ismerünk csak az egész történetből. Szavainknak, tetteinknek súlya van és sosem tudhatjuk, ki roppan össze a mi cselekedeteink következményétől.

Van azonban valaki, aki mindannyiunkat úgy ismer, ahogy senki más – sőt úgy, ahogy mi magunk sem ismerjük magunkat. Az Örökkévaló az, aki előtt ismertek a legbensőbb mozgatórugóink is, aki minden döntésünk mögött látja az egész történetünket, a kirakó minden egyes darabkáját, generációkra visszamenőleg egészen az eredetünktől kezdődően. És ő az, aki előtt számot kell adnunk arról, mihez kezdünk a nekünk szánt feladattal, hogyan gazdálkodtunk a ránk ruházott erővel és miként dolgoztuk fel a ránk mért terheket.

Az őszi nagyünnepek közeledtével elérkezik a számvetés időszaka. Az Örökkévaló elé tesszük előző évi eredményeinket: a jó cselekedeteket és a rosszakat, a helyes döntéseket és a helyteleneket, a betartott ígéreteket és a be nem tartottakat... Letesszük a csomagunkat és reménykedünk benne, hogy az Örökkévaló, aki mindannyiunkat a lehető legjobban ismer, aki nálunk is jobban tudja, milyen belső rugók mozgatnak bennünket, kegyelemmel fogja elbírálni mindazt, amit a mérlegre teszünk. Ám emellett van még egy feladatunk: meg kell békélnünk embertársainkkal. Akármennyivel is biztonságosabbnak tűnik a minket kívül-belül tökéletesen ismerő Örökkévaló megbocsátására hagyatkozni, el kell nyernünk a minket felületes benyomások alapján ismerő embertársainkét is, ha megbántottuk őket. Mert a szabad akarat része az is, hogy felelősséget vállalunk a tetteinkért.

A szerkesztőség nevében kívánok minden olvasónknak jó bepecsételést: íratassunk be egy biztonságban, egészségben eltöltött, boldog új évre!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

*Zsidó fiatal
a zsinagóga udvarán,
Máramarossziget, 1907*

Forrás: Fortepan

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

**TRIANON
ÉS A MAGYAR ZSIDÓK**
„A zsidók az ún.
elszakított területeken [...] kétszeres nyomás alatt éltek, elindult egy disszimilációs folyamat, új zsidó identitásokat kerestek.”

6. oldal

30. oldal

**A RABBI, AKI LEFORDÍTOTTA
A TALMUDOT HÉBERRE**
„Úgy tűnik, néha jobb az ember,
illetve az emberiség számára,
ha nem tudunk túlságosan sokat
a nehézségekről, és inkább
a lehetőségekben hiszünk.”

28. oldal

**MAGYARORSZÁG ÉS ISZRAEL
KAPCSOLATA TOVÁBB ERŐSÖDIK**
„Magyarországnak ugyanúgy
szüksége van Izraelre, mint Izraelnek
Magyarországra, igaz, más-más okból.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Türelemmel, felelősséggel
41 Hírek

REBBE

- 51 Szombati Ros hásáná –
a sófárfújás spirituális pillanata

HOHMECOLÓ

- 61 Trianon és a magyar zsidók
61 A békediktátum zsidó szemmel
dr. Róbert Péter írása
101 Szétszakadt közösségek
Trianon hatása a magyar
ortodoxiára
141 Trianon és a vidéki zsidók –
új határon innen és túl
Katzburg Sámuel írása

JUDAPEST ANNO

- 161 Hogy került a magyar Hiszekegy
a zsinagógai liturgiába?
Cseh Viktor írása

JIDDISKÁJT

- 181 Háláchák az elcsatolt
országrészekben 1. rész
Trianon hatása a vallási életre
Oberlander Báruch rabbi írása

- 261 Miért jobb izraeli temetőben
nyugodni? 2. rész
Oberlander Báruch rabbi írása

KILE

- 281 Magyarország és Izrael
kapcsolata tovább erősödik
Megyeri A. Jonatán írása
301 A rabbi, aki lefordította
a Talmudot héberre
Even-Jisráel Steinsaltz rabbira
emlékezünk
Chana Deutsch írása
321 „Azért vagyunk itt,
hogy segítsünk”
Interjú Stell Isaac rabbiával
és Stell Mushky rebbecennel
341 Pénteki ima a csillagok
árnyékában
Interjú Faith Áser rabbiával
Tuna Judit írásai

MISPÓHE

- 351 Legyen édes évünk:
méz a kóser konyhában
Dénes Anna írása
381 A minden ajtót kinyitó
kulcsocska – mese
Dénes Anna meséje

AUSZTRIA TÖBB EZER IZRAELINEK ADNA ÁLLAMPOLGÁRSÁGOT

Az osztrák kormány komoly erőfeszítéseket tesz, hogy jót tegye a második világháborús károkat. Ennek példaként az ország állampolgárságot biztosít a holokauszt áldozatainak leszármazottai számára.

A döntés értelmében több ezer izraeli juthat osztrák állampolgársághoz 2020. szeptember 1-től, teljesen ingyen.

A lépésről már 2019. szeptember 19-én döntött az osztrák parlament, és ennek megfelelően módosították az állampolgársági törvényt. Ezzel úgy juthatnak osztrák állampolgársághoz például izraeliek, hogy nem kell lemondaniuk másik állampolgárságukról.

A lépés *Sebastian Kurz* kancellár és kormánya erőfeszítésének eredménye, korábban csak a túlélők juthattak osztrák állampolgársághoz, illetve olyanok, akik 1945 előtt hagyták el az országot.

ÁTSZERVEZÉST KÉR A TOKIÓI OLIMPIÁN EGY ORTODOX FUTÓNŐ

Az izraeli olimpiai csapatot erősítő *Bracha „Beatie” Deutsch* azzal a kéréssel fordul a Nemzetközi Olimpiai Bizottsághoz, hogy a hosszútávútlás versenyszám fő eseményét ne szombaton tartsák meg.

Deutsch a *Daily Telegraph*-nak július 27-én azt nyilatkozta: „Amikor célul tűztem ki, hogy Izraelt képviselhessem az Olimpián, az olimpiai maraton szám vasárnapra volt kiírva, ezt módosították később szombatra”.

A maratoni futónő azt reméli, sikerrel jár majd kérése most, hogy a játékokat 2021-re tették. „Nem gondolnám, hogy az egész világnak feje tetejére állnia az én vallási kérésem miatt, ugyanakkor az Olimpia eszmeisége miatt kellene kérésemet megfontolni, mely minden nemzet, minden nép, kultúra, vallás és bőrszín egyesítője.”

A Nemzetközi Olimpiai Bizottság szóvivője *Deutsch* kérését a *Daily Telegraph*-nak úgy kommentálta: „nem áll módunkban a versenynaptárt egyes résztvevők kérésének megfelelően megváltoztatni.”

HÁROMDIMENZIÓS ZSINAGÓGASÉTA NAGYKANIZSÁN

Nagykanizsa a helyi turisztika fellendítését megelőzve készíti a hamarosan letölthető KanizsAPP névre hallgató alkalmazást. Az applikáció a Zala megyei város ismert és kevésbé ismert értékeit kívánja bemutatni, többek között a majdnem kétszáz éves zsinagógát is. A 3DIM együttműködő partnere, a *Fantastigo* felkérésére készítette el a zsinagóga „szkennelés” is, melyet a <https://3dim.hu/portfolio/nagykanizsai-zsinagoga/> oldalra kattintva barangolhatnak körbe az olvasók.

Nagykanizsára a zsidók viszonylag korán, az 1700-as évek első felében kezdtek beköltözni, miután a *Batthyány* család birtokaira hívta őket. A ma látható zsinagógát 1821. szeptember 14-én avatták fel. Ma egy kisebb méretű hitközség működik Nagykanizsán, ám a nagy zsinagógát már évtizedek óta nem használják. A belsejében az elpusztítottak, egykori kanizsai zsidók képeit és történeteit láthatjuk.

A VÉRVÁD VISSZATÉRÉSÉTŐL TART A RÁGALMAZÁSELLENES LIGA

A COVID-19 járvány közepette a zsidó közösségek világszerte attól tartanak, hogy „megismétlődik a történelmi megbélyegzés és a zsidókat érintő bünbakképzés a válság idején”

– mondta *Sharon S. Nazarian*, az ADL nemzetközi ügyekért felelős volt vezetője, a Haifai Egyetem Amerikai Társasága által szervezett online előadáson július 21-én. Mint mondta, nemcsak a járvány, hanem az annak következtében létrejövő gazdasági visszaesés és a munkanélküliség növekedése is felerősíti az antiszemita konspirációs elméleteket. Azzal kapcsolatban, hogy a közösségi média lett a fő felhajtóereje a gyűlöletbeszédnek és az antiszemitizmusnak, *Nazarian* azt mondta, hogy az olyan vállalatoknak, mint a Facebook, „észlelniük kell azt a tényt, hogy jelentős szerepük van ezen a területen, és részt kell venniük a megoldásában”.

Szombati Ros hásáná: a sófárfújás spirituális pillanata

Idén különleges módon köszönt be az új esztendő: Ros hásáná szombatra esik. A lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson hosszú évtizedeket felölelő levelezésében találunk az ilyen esetre is útmutatást. Az alábbi levelet több különböző címzettnek is elküldték, mégpedig úgy, hogy mind-egyiket személyre szabták, és mi magunk is erőt meríthetünk belőle az ünnepekre.

Isten segítségével, 5709. elul 22. [1949. szeptember 16.]

Üdvözlés és áldás!

Az eljövendő új évet várva szeretném átadni jókívánságaimat. Legyen Ön és egész háza népe áldott, legyen beírva egy jó és édes évré minden tekintetben!

Csatoltam egy Ros hásánáról szóló füzetet, mely most jelent meg és az „Aki jóságos szemű, az meg fog áldani” címet viseli. Ezt minél több ember számára el kell juttatni a legmegfelelőbb módon.

Egy megjegyzés az idei Ros hásáná kapcsán. Ezt tanítják bölcseink (*Ros Hásáná* 4:1.): „Amikor Ros hásáná ünnepe szombatra esik, a sófárt a Szentélyben fújják meg, az ország többi részén azonban nem”.

A SÓFÁRFÚJÁS SPIRITUÁLIS ÜZENETE

A ros hásánái sófárfújás spirituális megfelelője a megtérés, ahogy Maimonidész magyarázza (*A megtérés törvényei* 3:4.) és ahogy az említett füzet is behatóan részletezi. Maimonidész szóhasználatának („a ros hásánái sófárfújás”) alapos elemzésével arra a következtetésre juthatunk, hogy nem tartozik ide a jövél évré vonatkozó [jóm kipuri] sófárfújás, mely egy más spirituális üzenet hordoz.

A ros hásánái megtérés az év közben történetekre vonatkozik és arra ad feloldozást. Így tehát egy üzleti üggyel, a hétköznapi 39 munkatípusával foglalkozó ember számára a Ros hásáná és a sófárfújás hétköznapi esik. Ezzel szemben egy tóratudós nem foglalkozik világi üggyel, csak a Tóra és a parancsolatok érdeklik.

Őt az égi ügyek foglalkoztatják, nem pedig a hétköznapi személyes gondjai (lásd: *Sábát*). Ezért a tóratudóst szombatnak is nevezik (*Zohár*, továbbá *Sábát*): „Ámi rabbi és Ászi rabbi a vállukon cipeltek ki-be [csomagokat a szombat tiszteletére. Amikor a tanítványaik megkérdezték, hogy miért végeznek ilyen alantas munkát], így feleltek: Ha Jochánán rabbi jönne ide, nem cipekednénk az ő tiszteletére is!” Így tehát a tóratudósok és a szombatra eső Ros hásáná törvényei között összefüggés áll fent. Ezért nem fújják meg a sófárt „az ország többi részén”, hiszen ők egyáltalán nem foglalkoznak a külvilággal.

Ezt láthatjuk, ha a tóratudóst és a főpapot hasonlítjuk össze: a tóratudós előnyt élvez a főpappal szemben. Ez

áll a főpapról: „Ne hagyja el a Szentélyt” és „Az általa tanult Tóra védelmezi őt”. Továbbá lásd: *Maimonidész, Misne Torá: a Szentély eszközeinek törvényei* 5:7. és *Bává Bátorá*, ahol ez áll: „És most is, én is gondolok rájuk”. Mely források írnak rabbijainkról, akik folyamatosan a Tórát tanulmányozzák? (*Szotá, Toszáfot*.)

A TÓRATUDÓSOK

Azonban senki se higgye, hogy a sófárfújás fogalma nem vonatkozik a tóratudósokra, mert ők a Szentélyben szólatatják meg a sófárt, olyan helyen, mely nem kapcsolódik a hétköznapi dolgokhoz, ahogy itt is áll: „Az ember ne lépjen a Templom-hegyre [a botjával, a szandáljával és az erszényével]”. Mert a megtérés még egy ilyen magas szinten lévő ember számára is szükséges, ahogy Nechunjá ben Hákáná rabbi kijelentéséből is kitűnik (*Bráhot*), illetve Jochánán ben Zákáj rabbi történetéből. Lásd továbbá a Rabbi Akivával történeteket, ahogy Jáákov ben Korbiél rabbi magyarázza (*Kötubot, Toszáfot*) vagy a Jeruzsálemi Talmudban (*Pszáchim*) leírt esetet.

Adja Isten, hogy mindannyian teljes megtéréssel forduljunk hozzá a közeljövőben és ezzel kiérdemeljük a teljes megváltást a Messiás vezetésével (lásd: *Maimonidész, A megtérés törvényei* 7:5., ahogy az Álter Rebbe idézi az *Igeret Hátsuvá* 11. fejezetében). [...]

Végezetül jó beíratást és bepecsételést kívánok!

M. Schneerson

TRIANON ÉS A MAGYAR ZSIDÓK

Amikor azt mondjuk, Trianon, eszünkbe juthatnak az elszakadt országrészek, a szétszakadt családok. Eszünkbe juthatnak habzó szájú revizionisták, árpádsávos Nagy-Magyarország-matricás autók hátulján, a „Hiszekegy”. Trianon Magyarország és a magyar nemzet egyik kibeszéletlen traumája, ami akkor is velünk van, ha semmit nem jelent nekünk 1920. június 4. Amiről kevés szó esik, az az, hogy a zsidó közösségek milyen többszörös veszteséget szenvedtek el, hogy a magyar ajkú zsidó lakosság hány százaléka, a hitközségek mekkora része került a határokon kívülre. Vagy éppen az, mivel kellett szembenéznie az immár kettős kisebbségbe került magyar zsidóságnak. Trianon veszteségét elnyomta a zsidó emlékezetben a holokauszt pusztítása. A békeszerződés 100. évfordulója alkalmából készített összeállításunkban ezeket a kérdéseket mutatjuk be olvasóinknak.

A BÉKEDIKTÁTUM ZSIDÓ SZEMMEL

Az első világháború, a trianoni békekötés és az azt követő időszaknak a magyar zsidóság aktív résztvevője volt. Felleptek az országrészek elcsatolása ellen, megszenvedték az új határok okozta változásokat és át kellett élniük a második világháborút megelőző, egyre súlyosbodó antiszemitizmust. DR. RÓBERT PÉTER ÍRÁSA

ZSIDÓK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

Az első világháború merőben más volt, mint a megelőző századok összecsapásai, különbözött a hadviselés módjában, de a szemben álló hadseregek összetétele tekintetében is. Egyes országok szinte teljes férfilakossága egyenruhát öltött. Ellenében a múlttal, amikor a fegyverviselés a nemesség kiváltsága volt, most a polgárok is részt vehettek hazájuk védelmében. Felekezetre tekintet nélkül érkeztek a behívók, és zsidó katonák tömegei jelentek meg a laktanyákban és a fronton. Így volt ez az Osztrák-Magyar Monarchiában is: 320 ezer zsidó vonult be, akik közül minden nyolcadik soha nem tért vissza...

Érvényesült az egyenjogúság a hadseregben, noha létszámuk alatta maradt lakossági arányuknak, viszont a tartalékos tisztek 17–18%-a volt izraelita felekezetű. (Az első vi-

lágháború hadügyminisztere, báró Hazay Samu is zsidónak született Rimaszombaton). Az egyenlő jog a hősi halálra a fronton maradéktalanul érvényesült, egy tábori rabbi az olasz harctéren 268 zsidót temetett el egyetlen véres napon!

„TÖRHETETLEN HÚSÉGNYILATKOZAT”

Ezek után nagyon megrázta a zsidók közgondolkozást a háborús vereség, a forradalmak, ellenforradalom és a mindezek következtében növekvő antiszemitizmus. Tragikusan fejezte be a korszakot a békeszerződés, amely az egész országot – és benne a zsidóságot – valósággal sokkolta. A háború lezárásának sokat emlegetett fejezete ez a bizonyos trianoni döntés, amely a magyar zsidóságot is nagyban érintette, nagyobb részüket utódállamoknak juttatva. (A magyarságnak egyharmada került az utódállamokba, a háború előtti milliós zsidó lakosságnak több mint a fele!)

Ennek veszélye már a háború végén felrémlett, és más csoportokkal együtt ők is tiltakoztak ellene. A felekezet legnagyobb, legrelevánsabb lapja, az Egyenlőség, azonnal felismerte a veszélyt. Bíró Lajos, a híres író-publicista, Ady barátja írja: „Ránk az a kötelesség hárul, hogy változatlan forró szeretettel, de sokszorozott önzetlenséggel siesünk minden áldozatot meghozni, melyet hűséges fiaitól a haza megkívánhat. Igen sok testvérünknek van összeköttetése az európai kultúrélet vezető szellemeivel és irányító orgánumaival. Ezeknek a zsidó testvéreinknek haladéktalanul munkához kell látniok, és mindent meg kell tenniök, hogy a béketárgyalások idejére a magyar nemzetünk iránt való fagyos közhangulatot melegebbé tegyék.” (*Egyenlőség*, 1918. nov. 2.) November 6-ra zsidó nagygyűlést hívtak össze a Vigadóba tiltakozásul a területek elszakítása ellen. Érdekes olvasni a beszámolót a napirendről és fogadtatásáról: „1. pont A magyar zsidóság törhetetlen hűségnyilatkozata a magyar nemzethez. A közönség felállva tapsol. A 2. pont felhívja a külföldön élő hittestvéreket, harcoljanak a magyar integritás, a magyar állam becsületének védelme mellett. Örjögő taps.”

Nem csoda, hogy az idegen csapatok elleni – eléggé szórványos – polgári ellenállásban zsidók is részt vettek, főleg tartalékos tisztek, pl. a balassagyarmati emléktáblán is van zsidó név. Közülük többen az idegen hatóságok letartóztatottak, kivégzések is voltak. Egyébként a zsidókból szerveződött ún. önkéntes karhatalmi századok, amelyek a pogromok ellen léptek fel, főleg a nemzetiségi vidékeken működtek (pl. Galgóc, Vágújhely) és egyúttal a magyar igazgatást is helyreállították.

ZSIDÓELLENESSÉG ÉS ZSIDÓ SZOLIDARITÁS

Maga Teleki Pál, aki ezekben az időkben a parlamentben a „nem megbízhatóak” számára már munkaszolgálatot javasolt és előkészítette a „numerus clausus” törvényt is, erélyesen síkra szállt a békekon-

ferencián a zsidók magyarsága mellett. Nem érdektelen az a körülmény, hogy a Békeelőkészítő Iroda anyagait megtárgyaló üléseken – amelyeket néha az Ullman Adolf irányította Magyar Általános Hitelbankban tartottak – részt vettek zsidó származású előkelőségek, pl. Hatvany Károly, Madarassy – Beck Gyula, Lánczy Leó, Chorin Ferenc, Bacher Emil, Walder Gyula és mások. Az anyagban külön fejezet szólt a zsidókról, főleg a román hadsereg zsidóellenes kilengéseit sorolva fel.

Róluk elég annyit megjegyezni, hogy nemzetközi nyomás ellenére az első világháború utánig a cári Oroszországgal együtt csak a román királyság tagadta meg a törvényes egyenjogúságot zsidó polgáraitól. Sajnos kivégzések is előfordultak, pl. Szinerváralján a román csapatok 18 zsidót lőttek agyon a Székely Hadosztálynak végzett kémkedés vádjával.

Ellentétben Csehszlovákiával és Jugoszláviával, Romániában később sem javult a zsidók helyzete. Különösen a román diákszervezetek szerveztek antiszemita – és általában egyúttal magyarellenes – tüntetéseket, amelyek rendszerint atrocitásokba (verekedés, kirakatok megromlásba) torkoltak. Jellemző példa, hogy a orvosok rendszeresen felvonultak táblákon „Zsidó hullákat!” jelszóval, ui. a zsidó halottak hozzátartozói általában nem kértek boncolást.

FELLÉPÉS A BÉKEFELTÉTELEK ENYHÍTÉSÉÉRT

Ugyanekkor Párizsban egy bizonyos gazdasági együttműködés – amelynek zsidó részvevői is voltak – nyújtott némi reményt a békefeltételek enyhítésére. Dr. Halmos Károly kassai ügyvéd és üzletember jó francia kapcsolatokkal rendelkezett. 1919 decemberében, immár cseh útlevelel, de Teleki megbízásából Párizsba utazott, ahol csatlakozott hozzá Ullmann Adolf báró a Rotschild érdekeltségű Hitelbank vezetője. Ők megpróbálták a francia gazdaság figyelmét hazánkra irányítani. Segítségükre volt ebben, hogy a Clemenceau felváltó Millerand miniszterelnök a

A magyar kormányküldöttség elhagyja az aláírás helyszínét, a Nagy-Trianon kastélyt

Habsburg Monarchia romjain francia vezetésű államok együttműködését akarta létrehozni, amelyben a Rotschild pénzintézetek is érdekeltek voltak, de pl. a Banque Paris vezetője, Horace Finalet 1871-ben Budapesten született a hasonló nevű, híres és ismert óbudai zsidó családból. 1920. március 16-án a Párizsban tartózkodó magyar küldöttség hivatalosan úgy döntött, hogy támogatni fogja az akciót. Áprilisban már tárgyaltak róla a franciákkal, Halmos magánemberként irányította az ügyet, Horthy megbízásából levelezett a Quai d’Orsay főttitkárával, gazdasági előnyökért, jóindulatú támogatást kérve a béketárgyalásokon. Kezdeményezései arra irányultak, hogy felkeltse a befolyásos francia pénzügyi körök érdeklődését Magyarország iránt és politikai támogatást szerezzen a béketárgyalásokra, sajnos nem járt sikerrel.

Kecskeméti Lipót neológ rabbi Nagyváradon így beszélt a zsinagóga szószékén: „A mi nemzeti érzésünk a magyarságé. Mi az új uralomban is magyar zsidók vagyunk, a magyar érzésnél kitartunk a maga végtelenségében.” A megtorlás nem is maradt el. Román katonák szuronyok között kísérik a helyőrségi börtönbe...

Nem hagyhatjuk ki a külföldön élő, Magyarországról kivándorolt zsidók tevékenységét sem. Legnagyobb volt köztük az USA-ban letelepedettek csoportja. Chicagóban

Singer Berthold bocsátja ki az első írásokat Trianon ellen és Turteltaub Lajos végigjárja az amerikai magyar egyesületeket irredenta szavalatokkal. Nem csak írtak és szavaltak: az amerikai-magyar segélybizottság – amelynek elnöksége és aktivistái kizárólag zsidók voltak – 20.000 pár cipőt és 50.000 dollárnyi élelmiszert küldött Budapestre és berendezte a Rókus kórházat. A JOINT zsidó segélyszervezet 18.000 Szibériában rekedt magyar hadifoglyot – zömmel keresztényeket – szállított haza tengeri úton.

ÚT A NUMERUS CLAUSUSHOZ

Mindezek nem hatottak a magyar közvéleményre. A béke aláírásának gyásznapján, (június 4-én) a franciák és az utódállamok elleni tüntetések zsidóellenes jelleget kaptak. Nem volt elég a jelszavak skandalása: hivatalos jelentés szerint 85 zsidó sebesültet láttak el a mentők. Egy rikkancsot azért vertek véresre a Duna korzón, mert az Egyenlőség zsidó újságot árulta, lapjait elégették. Pedig éppen ez a lapszám a béke miatt fekete keretes gyászban jelent meg, első oldalán Kiss József hazafias versével.

Nem véletlen, hogy a zsidóság helyzete ilyen nagyot romlott a háborús áldozatok, az „egyenjogúság a hősi halálban” után és dacára. A vesztett háború és a békediktátum okozta problémákat sokan a zsidók rovására szerették volna megoldani. Csökkenteni akarták a zsidó értelmiség számát, és ezt szolgálta a korabeli Európa első zsidótörvénye, a numerus clausus is, amely a zsidó egyetemi hallgatók arányát szorította le. Mindenképpen helytelen volt ez a méltánytalan és igazságtalan „törvény”. Elsősorban a szegényebb zsidókat sújtotta, a gazdagabb családok gyermekei külföldi egyetemekre mentek, sokan kikeresztelkedtek. Népszerűek voltak az olasz és a cseh egyetemek, sokan jártak (pl. Radnóti Miklós) Brno műszaki főiskolájára.

Jellemző az alkotók zsidóellenes indítékaira, hogy amikor amerikai zsidók saját költségükön felajánlot-

A nagyvárad zsinagóga. FORRÁS: PIXABAY

tak egy zsidó egyetem létrehozását Budapesten, Haller István kultuszminiszter ezt nem engedélyezte. Talán ezért nevezték gúnyosan a Keleti pályaudvar egyik helyiségét, ahol a külföldi egyetemekre utazó diákok gyülekeztek „Haller-várónak”. Ennél súlyosabb következménye volt a felkeltett hisztériának az egyetemi zsidóverések („Hirig Simon akciók”) megjelenése. Az „életveszélyes egyetemek” nem használtak a patinás magyar felsőoktatás jó hírének. A numerus clausust egyébként vidéki egyetemeken nem vették olyan szigorúan, érdekes módon ez is összefügg Trianonnal. Ugyanis a határokon kívülre került magyar egyetemek átköltöztek más városokba, a pozsonyi Pécsre, a kolozsvári Szegedre, míg a nagy múltú selmecbányai műszaki főiskola Sopronba. Új székhelyükön nehezen honosodtak meg, kevés volt a jelentkező, ezért a máshol elutasított zsidó diákokat is szívesen fogadták. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a jogfosztó törvényt 1927-ben hivatalosan eltörölték, bár a „foglalkozási arányszámok” említése módot adott a diszkriminációra. (Radnóti is Szegeden végezte a bölcsészkart).

ÉBREDŐ MAGYAROK EGYESÜLETE

Nem csak az egyetemeken történtek tettelegességek. Az Ébredő Magyarok Egyesülete éjszakánként igazoltatta a „zsidó külsejű” járókelőket és bántalmazták, sőt akár agyon is verték

őket. 1920. július 27-én berontottak a Lipót körüti Club kávéházba, egy bankigazgatót agyonszúrtak, egy ügyvédet megsebesítettek. Októberben elfoglalták a Lipótvárosi Kaszinót és néhány zsidó szervezet székházát, ahová vagonlakó menekülteket telepítettek. A kormány csak az év végére tudott rendet teremteni. Addigra már sok zsidó értelmiségi elhagyta az országot. Nagy szellemi veszteség volt ez a kivándorlási hullám: talán elég, ha közülük Neumann János, Szilárd Leó, Teller Ede, Wigner Jenő, Mannheim Károly, Hauser Arnold, Kármán Tódor, Polányi Károly és Mihály, Szende Pál, Biró Lajos, Korda Sándor vagy Breuer Marcell nevét említjük, de még sokan mások is külföldre kényszerültek.

ERŐSÖDŐ CIONIZMUS A HATÁROKON TÚL

A zsidók helyzete az ún. „elszakított területeken” nagyon kényes volt. Kétszeres nyomás alatt éltek, elindult egy disszimilációs folyamat, új zsidó identitásokat kerestek. Komlós Aladár a nagy irodalomtörténész ezt írja egy röpiratban Kora Álmos aláírással Eperjesről 1921-ben: „Aki még most is kételkedik benne, annak kísérletileg is igazolhatjuk, hogy dupla bőrnünk van. Üsd előttünk a magyart és fáj... Üsd a zsidót, és még jobban fáj. Mi duplán tudunk fájni.”

Megerősödött a cionizmus, sokan zsidó nemzetiségűnek vallják magu-

kat a statisztikában, de gyakorlatilag senki sem szlováknak, romának vagy szerbnek. Dusan Kovác szlovák történész így ír a folyamatról: „Érdekes volt a zsidó nemzetiség fejlődése. A zsidók inkább vallási, mint etnikai csoportnak tekintették magukat, Csehszlovákia megalakulása után azonban a szlovákiai zsidó lakosság arra hajlott, hogy csehszlovák nemzetiségűnek vallja magát. Az 1930-as népszámlálás szerint a csaknem 137 ezer zsidó nemzetiségű lakosból nem egészen 73 ezer zsidó nemzetiségűnek mondta magát, 44 ezren cseh-szlovák nemzetiségűnek vallották magukat, 10 ezren németnek és ugyanennyien magyarnak. Meg kell jegyezni, hogy a magukat zsidó nemzetiségűnek bejelentők is többnyire ragaszkodtak a magyar nyelvhez, nagy részük volt abban, hogy egyes városokban (pl. Munkács) engedélyeztek bizonyos magyar nyelvhasználatot. Voltak, akik a kisebbségi magyar politikai mozgalmakban is részt vettek, pl. a Magyar Párt alapítói és tagjai.

A ZSIDÓSÁG KETTŐS HELYZETE ROMÁNIÁBAN

Romániában is hasonló mozgás zajlott le. Mintegy 200.000 erdélyi és kelet-magyarországi zsidó került a megnagyobbodott királyságba. Nagyobb részük magyar anyanyelvű és kultúrájú, bár Máramarosban jiddis tömegek éltek. Ők tették ki az ország zsidóságának negyedét és helyzetük határozottan romlott a békebeli Magyarországoképe. Európában legkésőbb Romániában kaptak egyenjogúságot a zsidók, legtöbbjük még állampolgár sem lehetett. Érdekes módon ők éppen a magyar zsidók számára oly hátrányos párizsi békekonferenciának köszönhetik végre megkapott jogukat a kisebbségekről szóló szerződés 7. cikkelye alapján, amelyet 1919. december 9-én Románia is kénytelen aláírni. Ugyanis az erdélyi zsidók korábbi magyar állampolgárként a trianoni szerző-

déssel román állampolgárok lettek, a regáti zsidók akkor még nem voltak román állampolgárok.

Ennek ellenére nagyon erős volt az antiszemitizmus, amely különösen a magyarul beszélő erdélyi és a német kultúrájú bukovinai zsidóságot támadta. Ők nehezebben tudtak ez ellen együttműködni a többi tartomány zsidó lakosságával, hiszen az összeköttetés alapja a jiddis volt, nem is szólva a havasalföldi spanyol zsidókról. Erőteljesen támogatták a magyar kisebbség szervezeteit. Erősödött a cionizmus, de zsidó pártot csak 1928-ban sikerült alapítani, igaz, hogy ők az 1931-es választásokon már az erdélyi zsidó szavazatok felét megkapták. Már szóltunk a román diákszervezetek zsidóellenes akcióiról. Nagyváradon 1927. decemberi kongresszusuk idején öt zsinagógát dúltak fel, elégetve huszonnyolc tóratekerceset. Átterjedt a zavargás Kolozsvárra és más településekre is, összesen nyolc zsinagógát ért támadás, melynek során negyvenhat Tórárt gyaláztak meg. A zsidók támadását a magyarok szidásával és fenyegetésével kötik össze.

VÁGYAKOZÁS A „BÉKEIDŐKRE” – ÉS A VALÓSÁG...

A hazai zsidó lapok, főleg az Egyenlőség, mindig következetesen képviselte a magyar álláspontot. Szinte minden számban volt valami az elszakított területeken élő zsidókról, akiket a magyarsághoz való hűségre biztatott. 1922-ben egész cikksorozatot szentelt ennek, „Az Egyenlőség munkatársa a megszállt területen” alcímmel. Gyakran idézte ottani magyar személyiségek nyilatkozatait, amelyek köszönetet mondtak a támogatásért. Pl. temesvári magyar vezető szerint a város kisszámú magyarsága már elveszne, „hanem itt van a mi zsidóságunk, amely valósággal letéteményese a magyar kultúrának”.

Ez a kitekintés is bizonyítja, hogy a más országba kerülő magyar zsi-

dóság zöme számára mennyi problémát jelentett az új helyzet. Noha páron megkapták egyenlő jogukat, nehezen alkalmazkodtak a változásokhoz. Gazdaságilag is lehettek megkülönböztetések, pl. üzleteik szombati zárvatartása terén. 1927-ben a csehszlovák hiteljegytörvény érvénytelenítette a héber betűkkel írt hiteljegyeket, Romániában az üzleti könyveket az ország nyelvén kellett vezetni, minden más nyelvű kettős adóztatás alá esett.

Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar zsidóság – határon innen és túl – ideiglenesnek tekintse a trianoni rendezést, és visszakívánja a „békebeli” állapotokat. Ez a törekvés legerősebb volt Romániában, leggyengébb a demokratikus Csehszlovákiában. (Megjegyzendő, hogy még itt, a térség legliberálisabb államában is az 1921-es 9920-ról 10 év alatt 5604-re csökkent a zsidó közalkalmazottak létszáma, noha ebben az időszakban a tisztviselők létszáma 60 ezer fővel nőtt.)

Az 1938-41. években az elcsatolt területek egy része visszatért az anyaországhoz. Korabeli leírások szerint a zsidó lakosság keresztényszomszédaikhoz hasonló örömmel fogadta a bevonuló magyar honvédséget. Pedig ekkor már érvényben voltak a zsidótörvények!

Sajnos ez az öröm nagyon hamar elszállt. 1944-ben ők is áldozatul estek a deportálásnak, hiába igazolták sokan a visszacsatolt területeken, hogy a magyarság melletti kiállásukért ún. „kormányzói mentesítésre” voltak jogosultak, ezt a helyi hatóságok gyakran nem vették figyelembe. Néha a mentesítettek önként szálltak a marhavagonokba, mert nem akartak elszakadni családtagjaiktól. Sajnos igen kevesen tértek vissza a haláltáborokból.

Pusztulásuk a magyar nyelv arányát is végzetesen csökkentette ezen a területeken.

A szerző egyetemi docens

Források: Gonda László: *A zsidóság Magyarországon 1526-1945*; Századvég Kiadó, Bp., 1992.; *Hét évtized a hazai zsidóság életében*. MTA Filozófiai Intézet, Bp., 1990.; Szabolcsi Lajos: *Két emberöltő*. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Bp. 1993.; *Múlt és Jövő* 1990. 4. sz.; *Zsidó újságok és folyóiratok 1920-1934. évekből*; Smoel Ettinger: *A zsidó nép története*; Osiris kiadó, Bp., 2002.; Ablonczy Balázs: *A visszatért Erdély 1940-1944*; Jaffa kiadó Bp., 1911.; Beke Mihály András: *Illúziók kora, Erdély*. Széphalom Könyvműhely Bp., 1993.

SZÉTSZAKADT KÖZÖSSÉGEK

TRIANON HATÁSA A MAGYAR ORTODOXIÁRA

A trianoni döntés értelmében kijelölt új országhatárok a magyarországi zsidóságot, azon belül is az ortodoxiát, igen nehéz helyzetbe hozták. Amellett, hogy a közösség elveszítette tagjainak jelentős részét, a legfontosabb szellemi központok és intézmények sokasága került a határ túloldalára. Számos jesiva vált elérhetetlenné a tanulni vágyó fiatalok számára, és nehézkessé vált a nagy rabbikkal vagy rebbékkal való kapcsolattartás is. NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

OBERLANDIAK, UNTERLANDIAK

A vallásos zsidóság számára a legnagyobb csapást a Felvidék, Kárpátalja, a Partium és Erdély elvesztése okozta. A Felvidék, s benne a világhírű pozsonyi jesiva az askenázi tradíciókat őrző, hagyományos ortodoxia fellegvára volt, ahol olyan nagyságok vezették és tanították a közösséget, mint a híres Szófer-dinasztia tagjai. Az itt élő zsidók elsősorban Ausztriából és Morvaországból vándoroltak magyar területre a XVII. század végétől kezdve. Nyelvük a német és a jiddis nyugati dialektusa volt, de a XX. századra már sokan beszéltek magyarul is. Szigorú vallásosságuk mellett bizonyos nyitottságot mutattak a világi kultúra és ismeretek iránt. A zsidó szóhasználat ezt a területet és ezt a fajta vallási-ideológiai irányvonalat nevezte oberlandinak, szemben az Északkelet-Magyarországon és az attól még keletebbre fekvő területeken lévő unterlandi, hászid közösségekkel.

Az Unterland, ha lehet, még nagyobb veszteséget szenvedett 1920-ban. Szinte az összes hászid udvar a határon kívülre került, és ez ellehetetlenítette a hászidok számára oly fontos utazást a rebbéhez. A hászid gondolkodásban a szellemi vezetőhöz való zárandoklat az istenszolgálat egyik formája, a rebbénél töltött ünnep pedig különleges alkalom a magasabb spirituális szférákba való emelkedésre. Az összezsugorodott területű Magyarországon legnagyobb számban a máramaros-szigeti, szatmári, visznici, belzi, szaploncai és munkácsi rebbének voltak hívei.

Ez a zsidóság mind kulturálisan, mind vallási meggyőződésében jelentősen különbözött a nyugatabbra élő, oberlandi ortodoxiától. A főleg Galícia felől bevándorolt zsidóság konzervatívabb, a többségi társadalomtól jobban elkülönülő, a Tóra törvényeit igen sok szigorítással betartó közösségeket alkotott. A jiddis keleti dialektusát beszélték, melyet nem voltak hajlandóak sem németre, sem magyarra cserélni. Az eltérő kiejtés miatt az oberlandi zsidók gyakran „finneknek” csúfolták keleti hittestvéreiket, utalva arra, hogy ha megkérdezték valamelyiküket, hogy honnan való, az így felelt: „fin Minkecs, fin Ingver” (Munkácsról, Ungvárról), mert

amit a nyugati jiddis (és héber) dialektusban u-nak ejtettek, azt keleten i-nek. Az unterlandiak erre válaszul „dajcsoknak” gúnyolták az oberlandiakat, arra célozva, hogy azok már olyan mélyre züllöttek, hogy németül beszéltek jiddis helyett.

De vajon hogyan vert gyökeret a történelmi Magyarország területén a hászidizmus, mely a Kárpátok keleti oldalán született és vált igen hamar tömegmozgalmá?

SZÓL A KAKAS MÁR: A KÁLLÓI HASZIDOK

Az első, Magyarországon működő hászid rebbé a nagy-kállói Taub Ajzik rabbi (1744–1821) volt, a híres „Szól a kakas már” című dal szerzője, aki azonban nem gyűjtött maga köré nagyszámú hívet és dinasztiát sem alapított. Aki valóban megteremtette az első, jelentős befolyással bíró és tömegeket megmozgató hászid udvart, az Teitelbaum Mose (1759–1841), Sátoraljaújhely rabbija volt. A rabbi a lengyelországi Premislánból (Przemysl) érkezett Magyarországra, és sokáig a hászid mozgalom ellenzői közé tartozott. Veje unszolására azonban ellátogatott kora egyik leghíresebb hászid vezetőjéhez, a lublini látnokhoz, Jáákov Jicchák Horowitz rabbihoz, aki olyan mély benyomást gyakorolt rá, hogy hazatérte után már ő is rebbeként kezdett viselkedni. A nagy zsinagóga helyett az otthonában kialakított imaházban kezdett imádkozni, a hagyományos, askenázi imarendet a hászidok által használt és a szfárádi zsidók tradíciójára építkező rítusra cserélte. Az imát, hászid szokás szerint későn kezdte el és hosszú órákon keresztül folytatta. Ruházatát is megváltoztatta, és a kabalisták szokását követve szombatonként tetőtől talpig fehérbe öltözött. Szokása lett szombatonként közösségi lakomákat rendezni, melyek alatt misztikus tanításokat adott. Hírnevet leginkább csodás gyógyításaival szerzett, ehhez kámeákat, kabalisztikus szövegeket tartalmazó amuletteket használt fel. Ez a szokása sokak rosszallását kiváltotta, ám miután a pozsonyi Szófer Mose rabbi, korának legnagyobb magyarországi rabbitekintélye elismerte Teitelbaum rabbi nagyságát, a kritika alábbha-

gyott. Egy népszerű történet szerint a gyermekkorában beteges Kossuth Lajos aggódó édesanyja is látogatást tett a gyógyító cádiknál, aki megáldotta a gyermeket, és fényes jövőt jósolt neki egy zsolttárvers alapján. Teitelbaum rabbi több fontos könyvet írt, legismertebbé a Jiszmách Mose című műve vált, ezért – ősi zsidó szokás szerint – őt magát is ezen a néven említik a leggyakrabban.

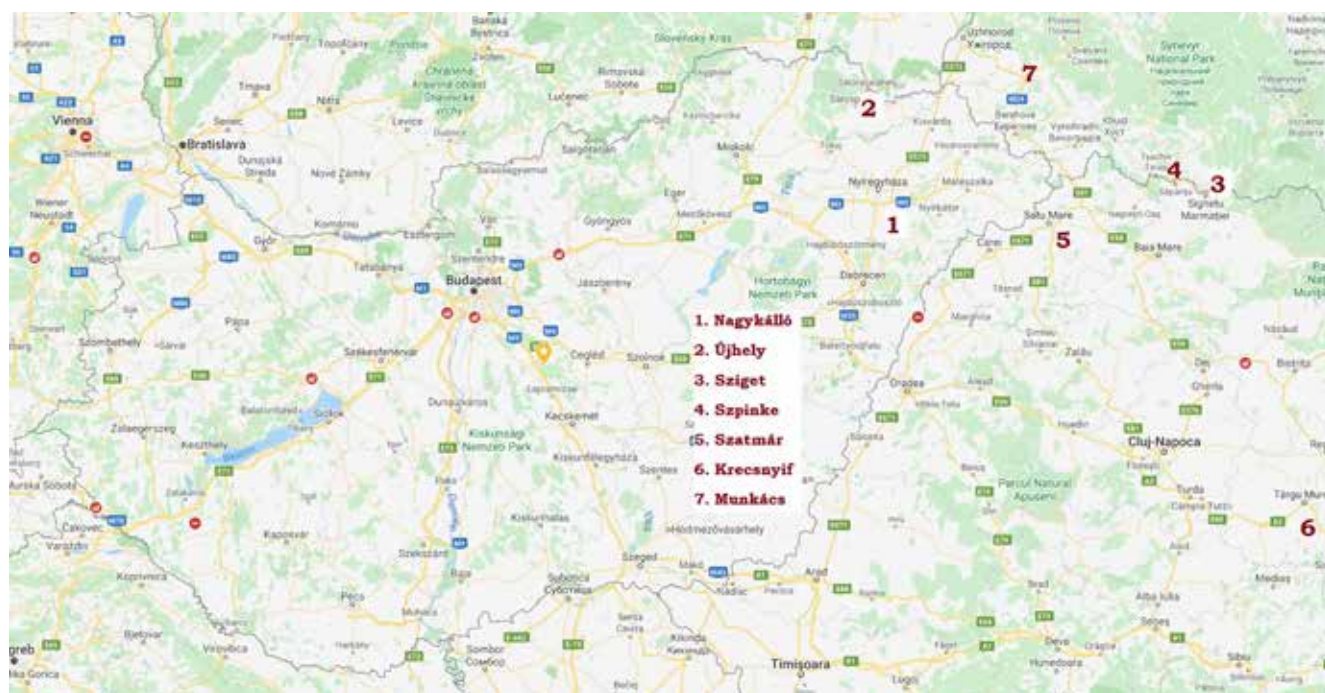
VISZÁLYOKKAL TERHELT ÖRÖKLÉS: A SZIGETI HASZIDOK

A Teitelbaum-dinasztia később Máramarosszigetre tette át székhelyét és ez a város vált a dinasztia központjává. A jiddisül Szigetnek, románul Sighetu Marmației-nek hívott településen a Jiszmách Mose unokája, Jekutiél Jehuda Zálmán Léjb (1808–1883) lett a rabbi s egyben a szigeti hászidok rebbéje. A költözésnek a hitközségen belüli viszály volt az oka. Sátoraljaújhelyen ugyanis a hászidizmus ellenzői kerültek többségbe a hitközségen belül, akik arra kötelezték az új rabbit, hogy térjen vissza az askenáz hagyományokhoz, ne rendezzen hászid összejöveteleket és ne adjon híveinek csodatevő *kámeákat*. Zálmán Léjb rabbi azonban nem változtatott a szokásain, amiért egy idő múlva ellenfelei rágyújtották a házáat. Hosszas vándorlás után végül Máramarossziget közössége választotta meg rabbijának. Ők hászid rebbeként való működését sem elleneztek. Zálmán Léjb rabbi erős kézzel vezette a hitközséget, és egy jottányit sem engedett elveiből. Bezáratta a világi oktatást nyújtó zsidó iskolákat, szigorúan ellenőrizte a kóser metszőket, betiltotta a parókaviselést és nagy jesivát vezetett. A Budapesten megalapított ortodox hitközséghez sem csatlakozott, mert nem akarta elveszíteni autonómiáját és alávetni

magát egy olyan szervezet akaratának, melynek vallási felfogását túlzottan engedékenynek tartotta. Ráadásul azok a problémák, melyek az Oberlandon nagyon is jelen voltak már abban az időben, mint a vallási reformok előretörése, a vallási fegyelem lazulása, a többségi társadalom kultúrájához való hasonulás, Máramarosba nem jutottak el, így szükségét sem érezte a csatlakozásnak. Csak halála előtt, a közösséget bomlasztó elemekkel vívott harc miatt egyezett bele, hogy megalkuljon a szigeti Autonóm Orthodox Hitközség.

Zálmán Léjb rabbi megszilárdította a szigeti udvar befolyását. Tanítványai számos magyarországi településen foglaltak el rabbiállást, ahogy a sakterek közül is sokan tőle kaptak felhatalmazást. Tanházába folyamatosan érkeztek a látogatók, Sávuoctkor pedig híveinek hatalmas tömege töltötte vele az ünnepet. Fő műve után leginkább Jétev Lévként említik nevét.

Őt fia, a korábban técsői rabbiként szolgáló Chánánjá Jomtov Lipe rabbi (1936–1904) követte a mozgalom élén. Az új rebbe életét komoly konfliktus nehezítette meg: egy befolyásos szigeti család a saját emberét kívánta a rabbiszékben látni, nem fogadták el, hogy Zálmán Léjb rabbi egyedül döntött az utódlásáról. Komoly háború tört ki a két tábor között, s a felek mindent megtettek, hogy céljukat elérjék. Szakadás állt be a közösségben: az ellenzék „független szefárd hitközség” néven kivált a hitközségből. A névadással azt hangsúlyozták, hogy nem tértek le a hászidizmus útjáról (hiszen továbbra is a szefárd imarendet követik), nem a vallási fegyemen kívánnak lazítani, hanem a rabbi hivatal örökletes voltát kifogásolják. A civakodás megosztotta a hászid világot. Amíg a belzi és sienevei rebbe a Teitelbaum-párt mellé állt, addig a szadigorai, horodenkai vagy zlocsovi rebbe a szakadárokat támogatta. Végül egy neves rabbikból

álló bét din, azaz vallási bíróság ült össze az ügyben, és Sziget rabbijának adott igazat.

AZ UNTERLANDI ZSIDÓSÁG MEGERŐSÖDÉSE

Lipe rabbi ezt követően megszilárdította a hatalmát és elődeihez híven erős kézzel vezette a közösséget. Elérte, hogy az ortodox hitközség központi irodájában nagyobb befolyáshoz jusson az unterlandi zsidóság, és sikerült meggátolnia, hogy a hászid családok gyermekeit állami iskolákba kényszerítsék. Különösen sokat foglalkozott jótékonykodással. Az apja által alapított jesiva továbbra is vonzotta a fiatalokat az ország minden vidékéről, még a budapesti ortodox főrabbi, Koppel Reich is Szigetre küldte a tanulni a fiait. Jelentős műve nyomán *Kedusát Jom Tov* néven is említik. Az általa felügyelt területen mindössze egyetlen jelentősebb udvar működött: Szpinke (Szaplunca/Săpânța), ahol Weisz Jozsef Méir rabbi alapított hászid közösséget, melyet fia, a holokausztban később meggyilkolt Jicchák Ájzik rabbi vett át.

TRAGÉDIÁKAT HOZÓ TRIANONI DÖNTÉS

Lipe rabbi még életében rabbihelyettesnek nevezte ki legidősebb fiát, Chájim Cvi (1879–1926), aki apja halála után átvette a stafétabotot. Az új rebbe, akit fő műve után *Ácé Chájim* néven is ismerünk, számtalan nehézséggel és tragédiával küzdött meg rövid élete során. Nyolc gyermekét veszítette el, s ő maga is súlyos betegségekkel küzdött. Mindeközben a viznici dinasztia is egyre inkább visszaszerezte régi befolyását a korábban Sziget által elbitorolt területek felett. Az ő életében zajlott az első világháború és a trianoni békediktátum is. A megváltozott határok miatt elszakadt követőinek jelentős részétől, hiszen Sziget Romániához került, Kárpátalja pedig, ahol szintén sokan tekintettek rá vezetőként, Csehszlovákiához.

A trianoni egyezmény a rebbe halálához is hozzájárult. Hitközségi viszály miatt Apsára utazott, hogy döntsön a vitás kérdésekben, ám addigra a település már Csehszlovákia részét képezte, és határállomást állítottak fel a Máramarossziget és Szlatina közötti Tisza-hídon. A román útlevél-ellenőrzés után a rabbi a csehszlovák órállomás felé tartott, amikor azt lezárták, ebédszünetre hivatkozva. Román területre sem tudott visszamenni, mert időközben a román határőrök is felfüggesztették a munkát. A sokat betegeskedő Chájim Cvi rabbi három órán keresztül fagyoskodott a téli időben, mire átkelhetett a hídon. Apsán rosszul lett, majd miután hazatért és valamivel jobban lett, ismét útnak indult, hogy a kisvárdai közösség ügyeiben döntsön. Kisvárdán azonban agyvérzést kapott és meghalt.

Utódjaként legidősebb, még csupán 14 éves fia, Joél Jehuda Zálmán Léjb (1911–1944), illetve öccse, Joél (1887–1979) neve merült fel. Joel rabbi akkor már házasember volt, és Nagykároly (Careii Mari) rabbijaként szolgált. Korábban, Szatmárnémetiben (Satu Mare) élve, hászidokat gyűjtött maga köré, és sokan tekintették

szellemi vezetőjüknek. Végül egyhangúlag és a szigeti hagyományokhoz igazodva az elhunyt rebbe fiát választották meg rabbinak, aki beiktatása napján – egyfajta kárpótlásként – eljegyezte nagybátyja, Joél rabbi lányát. Zálmán Léjb rabbi hamar elvesztette fiatal feleségét, majd újránházasodott és az újfehértói cádik unokáját vette el. Két gyermeket neveltek, amikor Auschwitzba deportálták és meggyilkolták az egész családot.

A TEITELBAUM CSALÁD ÚTJA NAPJAINKIG

Teitelbaum Joél rabbi Nagykárolyból visszatért Szatmárnémetibe, és hosszas csatározások után 1934-ben elfoglalta a rabbiséket. Tíz évig vezette a hitközséget, mely idő alatt nagy hírnévre tett szert. 1944-ben a Kasztner-vonattal távozott Magyarországról. Közösségének legnagyobb része a vészidőszak áldozata lett. A háború után Jeruzsálembé költözött, majd áttelepült az Egyesült Államokba, ahol újjászervezte közösségét és megvetette az alapját a ma legnépesebbnek tartott szatmári hászid mozgalomnak. A háborút túlélte, majd Magyarországról kivándorolt zsidók közül nagyon sokan csatlakoztak hozzá, olyanok is, akik korábban nem tartoztak a hászidok táborába. Joel rabbi számos híres könyvet szerzett, melyek közül több a politikai cionizmus és Izrael Állam ellen foglal állást. Ez az ideológia a mai napig meghatározza a szatmáriak gondolkodásmódját.

A rebbének fia nem született, három lánya pedig még életében meghalt. Utódja unokaöccse, az addig a szigeti rabbi címet viselő Teitelbaum Mose (1914–2006), irodalmi nevén a *Bérách Mose* lett, aki nagybátyja nyomdokain haladva vezette a közösséget. A több mint kétszáz éves szigeti-szatmári dinasztia az ő halála után vált ketté. Ilyesmire nem volt példa a sátoraljaújhelyi Teitelbaum Mose fellépése óta. A Berách Mose négy fia közül ketten, Áron és Jekutiél Jehuda Zálmán Léjb egyaránt magát tekintette a trón jogos örökösének és mindketten saját udvart hoztak létre, melyek tagjai között rendkívül elmergesedett a helyzet. A két fivér megromlott viszonyán ironikus módon éppen a koronajárvány enyhített. Testvérüket, a zentai rabbi címet viselő Chánánjá Jomtov Lipa Teitelbaumot megtámadta a kórokozó és sokáig súlyos állapotban kezelték. A szomorú eset miatt a két szatmári rebbe húsz év elteltével ismét beszélt egymással, s sokak reményei szerint ezzel megnyílt az út a két tábor kibékítéséhez.

A MUNKÁCSI HASZIDOK

A Partiumból most vegyük utunkat észak felé, Kárpátaljára, Munkácsra. A ma Ukrajnához tartozó város zsidó közössége az 1700-as évek közepén alakult meg. Zetevője 1825-től a Spira Cvi Elimelech rabbi volt, aki, akárcsak a korábban említett rebbe, keményen megküzdött pozíciójáért a különböző irányzatok képviselőivel. Bár végül le kellett mondania vezető tisztségéről, ő lett a munkácsi hászid udvar megalapítója és leszármazottai a munkácsi hászid rebbe. Közülük a galíciai

születésű Spira Chájim Elázárt emeljük ki, ő volt a trianoni békeszerződés korának munkácsi rebbeje. Spira rabbi messze földön híres tóratudós volt, aki mindig nyílegyenesen követte saját útját, és szigorú szabályok szerint irányította közösségét. Nemcsak a mitnágedekkel, vagyis a hászidizmus ellenzőivel kellett azonban megküzdenie, hanem más hászid csoportokkal, például a belzi udvarral is.

Emellett vehemensen ellenezte a cionizmust és a Szentföldre való alijázást. Akármilyen szigorú volt is, és akármilyen vitákat folytatott is, Spira rabbit nemcsak követői, de ellenzői is tisztelték hatalmas tóratudása miatt, és hatása jóval túllépett saját hászidjainak körén. 1922-ben alapított jesivát, mely Magyarországról és Csehszlovákiából is számos tanulót vonzott. 1930-ban hosszú utat tett a Szentföldön szellemi társa, a nagy híró, Jeruzsálemben élő kabalista, Slomo Eliezer Alfandri rabbi (1820–1930) meghívására. Ott tartózkodása során munkácsi negyedet alapítottak Jeruzsálemben, melynek intézményei a mai napig működnek.

A trianoni szerződéssel kapcsolatosan érdekes a rebbe egyetlen lánya, Chájá Frime Rivka esküvője, melyre 1933. március 15-én került sor. Trianon után Munkács Csehszlovákiához tartozott. A korabeli híradások szerint az esküvő hét napig tartott, és húszezren érkeztek ez alkalomból a városba, nemcsak a környékről, hanem Európa más területeiről, sőt az Egyesült Államokból is. Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia egyaránt megnyitotta a határait, és kivételesen vízum nélkül lehetett átkelni azoknak, akik részt akartak venni az esküvőn. 1937-ben bekövetkezett halála után veje, Rabinowitz Báruch Jehosúa vette át a munkácsi rebbe címet, jelenleg pedig az ő fia, Moshe Leib Rabinovich vezeti a mozgalmat a brooklyni Boro Parkból.

A KARÁCSONYFALVI REBBÉK

Ha Erdély felé vesszük utunkat, meg kell említeni a Temesvár közelében fekvő Nyáradkarácson, korábbi nevén Karácsonyfalvát (jiddisül Krecsnyif vagy Krecsnyev, románul Crăciunești), mely talán a legnagyobb számú rebbét adta a zsidó világnak. Az udvart a nadvornai dinasztiaiból származó Rosenbaum Méir (1852–1908) rabbi alapította meg. Neves kabalista volt, aki – a sátoraljaújhelyi Teitelbaum Mose rabbihoz hasonlóan – híres volt a segítségkérőknek juttatott kámeáiról. Apja, a nadvornai Mordecháj rabbi kizárólag neki adott engedélyt fiai közül, hogy kámeákat írjon. Méir rabbi fiára, a holokausztban később meggyilkolt Eliezer Zeév rabbira bízta a közösség vezetését.

A háború után a krecsnyifi udvar rendkívül sok ágra bomlott és jelenleg mintegy ötven, a karácsonyfalvai dinasztiaiból származó rebbe működik világszerte. Ahogyan azt már fentebb is láttuk, egy-egy rebbe halála után leszármazottai közül többen is magukénak követelhetik a vezetőséget. Ilyenkor előfordul, hogy senki sem kerekedik felül, hanem mindannyian saját udvart alapítanak, bizonyos esetekben pedig az apa kívánsága

az, hogy több fiából is rebbe válják. A karácsonyfalvai udvarból elszármazott rebbék általában lakóhelyük nevét is felveszik, így hallhatunk Krecsnyif-Jerusálájim, Krecsnyif-Kirját Gát vagy Krecsnyif-Monsey rebbéről. A dinasztia más tagjai pedig felmenőik lakóhelyét használják címükben, mint például Nyíregyháza, Miskolc, Pest, Sziget vagy Hajdúnánás.

A MAGYAR HASZIDIZMUS TOVÁBBÉLÉSE

Bár annak idején a területek elcsatolása súlyos következményekkel járt a vallásos zsidósága számára, ha valaki napjainkban Jeruzsálemben, BnÉ-Brákbán vagy Brooklyn zsidók lakta negyedeiben sétál, ismét az egykori, Trianon előtti Magyarországon érezheti magát, ahol Munkácstól néhány utcára található Sztropkó, onnan nem messze Szatmár és Dés, pár sarokra pedig Kolozsvár és Galánta.

Trianon és a vidéki zsidók – ÚJ HATÁRON INNEN ÉS TÚL

Néhány reakció a vidéki zsidók köréből, a trianoni emlékezetpolitika margójára. KATZBURG SÁMUEL ÍRÁSA

A VIDÉKIBŐL LETT NAGYVÁROSI KÖLTŐ

A trianoni döntés ugyan nem érte váratlanul a magyarokat, viszont, érthető módon, a szerződés aláírásáig reménykedtek abban, hogy ez a lehetőség nem több egy rossz álmnál. Az aggodalommal teli várakozás a művészvilágot is megszólította, közöttük a magyar „Nagyasszony”, Jászai Mari (1850–1926) tragika egyik kedvenc poétáját, Kiss József (1843–1921) zsidó költőfejedelmet is. A mezőcsáti születésű Kiss még 1920 májusában papírra vetett versével kezdődött a trianoni döntés utáni első *Egyenlőség* címlapja, a június 6-i szám, mely akár a hazai „Zsidó Hiszekegy” is lehetne:

Kiss József

Ne üzzetek el!

*Ne üzzetek el e szent koporsótól,
Hisz, aki benn nyugszik, nekem is anyám!
Lemondtam, önként, minden földi jóról,
De az anyámhoz jussom van talán?
Ne ordítsatok folyton a fülembé,
»Keress idegen, magadnak más odút!«
A sír számomra itt van kiszemelve,
Síromhoz erre, itt vezet az út.*

*Ne halljam folyton e bőszi riadalmat,
Az oktalan vád örült zsvajját.
Egykor tapsoltatok – mit zengtem – dalnak,
S lantom másnak ma sem engedem át,
Nekem is úgy hazám ez, mint tinéktek,
Tartom a juszt hozzá, mind holtamig,
Míg újra magyarul nem zengnek a végek
S lantomon az utolsó húr is elkopik.»¹*

TRIANONI TISÁ BÖAV

Ugyanezen a címlapon, a vers alatt, a szerkesztőség „egy hazafias magyar zsidó” felhívását is közölte, mely június 4-e zsidó gyásznappá való nyilvánítását akarta:

„Ez a nap az igazi magyar ember és hazafi rettenetes gyásznapja. A magyar zsidónak egy valóságos »Tiso

beov«-ja. Több mint egy Tiso-beov! Avassa fel és iktassa be ezt a június 4-ét a magyar zsidóság vezetősége és papsága mint a legszigorúbb gyásznapot. Az egész napon át tartó böjttel vezekeljünk, rendeljünk el szomorú gyászistentiszteletet e napnak délelőttjére is és délutánjára is. Fohászkodjunk, imádkozzunk a mindenható Istenhez, hogy segítse meg szeretett hazánkat és minden magyar embert a pusztulástól és végromlástól. Rendeljék el az illetékes faktorok, hogy ezen a napon legyen minden magyar zsidó üzlete, irodája, kávéháza, színháza zárva.»²

A trianoni döntés és Tisá böav (áv 9.) egymás mellé állítása első olvasatra talán profanizálónak tűnhet, hiszen a zsidó vallás leggyászosabb napjáról, az első és második jeruzsálemi Szentély lerombolásáról emlékezünk évről évre, amikor megszűnt az áldozás, a zsidók elvesztették országukat és szétszóródtak a világon. A sorok között inkább az olvasható ki, hogy az asszimiláció-párti *Egyenlőség* olvasótábora, a zsidó nemzetiséget elutasítva és „csak” a vallási elemeket megtartva, izraelita magyarnak tartották magukat, akiknek magától értetődő volt az őseik országának, a Szentföld elvesztését párhuzamba állítani a jelen otthonuk, Magyarország területvesztéseivel (pláne, ha még rokonságuk is volt az elszakított részekben). Ugyanakkor a felhívás írója erősen elragadtatta magát, amikor a szolgáltató- és egyéb szektorok teljes bezárását gondolta elrendelni a napra, hiszen azt sokszor még az év legszentebb napján, Jom kipurkor sem tartották be egyes zsidók.

EGY BÖJT NAP HELYETT FOLYTONOS GYÁSZIMÁK

Habár arról hiteles feljegyzés nem maradt, hogy vallási értelemben vett böjtöt tartottak volna zsidó közösségekben, olyan példát viszont találunk, hogy június 4-én kívül is rendszeres gyászimát mondtak az Istentiszteletek alkalmával. Az esztergomi hitközségben dr. Zwilling Ferenc (1876–1944) elnök indítványára még 1920. június 8-án elhatározták, hogy rabbijuk minden szombaton és ünnepnapon nyitott frigyszekrény előtt fog imádkozni a haza területi nagyságának helyreállításáért, addig, míg el nem törlik a trianoni egyezményt.³

A ZSIDÓ A MAGYARSÁG EGY RÉSZÉ

A nagyváradi zsidók Trianon előszelében, 1920. május 31-én ünnepelték főrabbijuk 30 éves jubileumát. Kecskeméti főrabbi ekkor elhangzott beszéde az ominózus napot nemcsak a hitközség ünnepévé tette, hanem örömet kiterjesztette az egész erdélyi magyarságra is. A terjedelmes beszéd vége így hangzott:

„Utolsó szavam nem búcsúszó, hanem fogadalom, mint aki még munkát vállal az elvek kavargásában. Nem nemzeti, csak népegység vagyunk, kitartunk a zsidóság történeti formái közül abban, amit eddig vallottunk, hogy más népek nemzeti életében élve, a mi nemzeti érzésünk azé a nemzeté volt a maga végtelenségben és marad az övé – akié volt! Zsidó vallás, nem zsidó nemzet. Új uradalomra kerülhetünk át, amely nemzeté parancsolhatja a maga zsidóságát, de mi nem vagyunk nemzet. Úgy kerülünk át, mint a magyarságnak egy része.

Az igazság az, hogy magyar zsidók voltunk, vagyunk és az új uradalomban is magyar zsidók vagyunk. Hiába! Nem tudunk hűtlenkedni, nem tudunk követ dobni a kútba, melynek a vizét ittuk. Zsidó vallás vagyunk, de zsidó nép is, a vér meg a család parancsolta hűség lekötöttjei: emberek, akiknek történeti folytonosságban kell vinni a zsidóság életét, folytonosságban a zsidó néplelek örök vallási eszményeit.”⁴

JÁSZBERÉNYI RABBIKTATÁS

dr. Kun Lajos

A jászberényi neológ főrabbi székbe 1921. szeptember 8-án iktatták be dr. Kun Lajost (1886–1944). Az ünnepségen megjelent a város teljes intelligenciája, a polgármestertől, a járásbírákon át az államrendőrség főkapitányáig, akik Kun hazafias székfoglalóját hallgathatták meg:

„Valóban várakozásteljes, ünnepi hangulat vett erőt a közönségen, mikor a »Hiszekegy« zsolozsmaszerű hangjainak elhalkulása után és Halmos főkantor kitűnően előadott *máh tovujá*

után dr. Hevesi Simon pesti főrabbi lépett a szószékre, hogy ifjú kartársát a rabbiszékbe beiktassa. [...]

Szerencsétlen hazánk balsorsára mutatott rá a főrabbi beszédében, majd [Kun rabbi,] így folytatta: »Ez a föld, ahol bölcsönk ringott, az a föld, hol apáink örök álmukat alusszák, az a föld, melyért apáink, fiaink és testvéreink vérüket hullatták, melynek nyelve a mi édes anyanyelvünk, áldása a mi áldásunk és szomorúsága a mi szomorúságunk, ez a föld, ez az ország, ez a haza a mi közös szentségünk; ha ennek a szentségnek érdekei úgy

kívánják, hogy kinszenvedés legyen osztályrészünk, ám szenvedjünk néma megadással, sajtó túréssal, de ha úgy látjuk, hogy ennek a szentségnek érdeke szeretetteljes, megértő és építő munkát kíván, akkor félre az önzéssel, félre az önérdekkel, félre az anyagiassággal, félre a rang, a cím, a hatalom hajhászásával, akkor egy szent vágyakozás egyesítsen mindenkit, aki a haza szentségét szívébe zárta, legjobb erőnket és tudásunkat arra fordítani, hogy újra egy boldog, nagy és szabad hazának lehessünk szabad fiai, szabad polgárai.«⁵

A MAGYAR HISZEKEGY ÜTTÖRÉSE

Ahogy az előző bekezdésben láthattuk, a Magyar Hiszekegy megjelent a rabbiiktatáson, mintegy felvezette azt, a Himnusz párja lett, mely ezentúl jellemzően az ünnepségek záróakkordja lett (korábban, főképp mint nyitóelem szerepelt). A Magyar Hiszekegy gyakorlatilag minden hivatalos esemény nyitánya lett, melyet a zsidó hitközségek is inkorporáltak. Természetes része lett a nagykanizsai zsinagóga centenáriumának 1921. szeptember 18-án.⁶ És pár nappal később, szeptember 25-én, ez hangzott el először a tápiószzelei zsinagógában is, mielőtt a nagykátai rabbi leleplezte volna a hősi halottak emléktábláját.⁷ Kiragadott példák, a sor bármely hitközség akármelyik összejövételével folytatódhatna.

RABBIK MINT A MAGYARSÁG ÖRZŐI

Tényként könyvelhető el, hogy a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és egyes szerbiai városok, mint Szabadka (Subotica), Újvidék (Novi Sad) stb. rabbijai milyen fontos szerepet tölthettek be az ottani zsidó közösségek magyar öntudatban való megtartásában. A trianoni döntést követően az elszakított városokban megüresedett rabbiszékeknél kifejezetten törekedtek arra, hogy az ország magjából származóval tölthessék be a pozíciót. Viszont a másik oldalon mindent megtettek azért, hogy ez ne sikerüljön – erre eklatáns példa a losonci (Lučenec, Szlovákia), ahol a rabbiszéket dr. Kun Lajos jászberényi főrabbi akarták betölteni.

A losonci előjáróság az 1926-os egyhangúlag lefolyt választóközgyűlése után megtette a szükséges hivatalos lépéseket a csehszlovák kormánynál, hogy Kun rabbinak letelepedési engedélyt szerezzenek. Ekkor még nem tudták, hogy egy névtelen besúgó jelentést tett a szlovákoknak, hogy a rabbi Apponyi Albert gróf 80. születésnapján hazafias magyar beszédet tartott, melyben a lesújtott ország újjáépítését és a nemzet felvirágozását kérte az Örökkévalótól. A losonciak bekérték Kun rabbi kézzel írott beszédének teljes szövegét, hogy megvizsgálják annak pontos tartalmát. Ezután pedig végleg eldőlt az ügy kimenete: 1927. február 7-én érkezett a rendőrbizottság a rabbi letelepedését elutasító határozata. Fellebbezésnek helye nem volt...⁸

¹ Kiss József, „Ne úzzetek el!”, *Egyenlőség*, 1920. 39. évf. 23. szám, 1. old.; ² „Junius 4: gyásznap”, *Egyenlőség*, 1920. 39. évf. 23. szám, 1. old.; ³ „Hírek – Az esztergomi hitközség és a békeszerződés.”, *Egyenlőség*, 1920. 39. évf. 27. szám, 10. old.; ⁴ „Kecskeméti Lipót beszédéből”, *Egyenlőség*, 1920. 39. évf. 24. szám, 3–4. old.; ⁵ „Hírek – Rabbibeiktatás”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 37. szám, 14. old.; ⁶ „Száz éves jubileum”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 39. szám, 17. old.; ⁷ „Hírek – Hét hősi halott.”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 41. szám, 15. old.; ⁸ „A jászberényi főrabbi bűnhődése, mert imádkozott a 80 éves Apponyiért”, *Egyenlőség*, 1927. 46. évf. 10. szám, 10–11. old.

Hogy került a Magyar Hiszekegy a zsinagógai liturgiába?

A trianoni döntés után kezdődött revizionista mozgalom, mely a hétköznapi emberek szintjén is felszínen akarta tartani az igazságtalanságot, amiért egy sor szimbólumot alkottak meg, így egyhamar a Magyar Hiszekegy is beszökött a zsinagógákba. Cikkünkben ezt a folyamatot fejtjük fel röviden. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

FELHÍVÁS A FOHÁSZRA ÉS JELMONDATRA

Június 21-én az Urmánczy Nándor (1868–1940) alapította Védő Ligák Szövetsége pályázatot hirdetett egy legfeljebb húsz szóból álló imára vagy fohászra és egy, maximum tíz szóból álló jelmondatra. „Úgy az ima vagy fohász, mint a jelmondat, azt a gondolatot fejezze ki, hogy minden törekvésünk elrablott országrészeink visszafoglalására irányuljon és addig nem lesz pihenésünk, míg hazánk újból egységes nem lesz.”

Az egy hónapos határidővel kiírt pályázat anyagait a VLSz címére, Esterházy utca 4. (ma: Pollack Mihály tér) kellett beküldeni jelíges borítékban. Pályadíj természetesen nem volt kitűzve, hiszen, ahogy írták is: „a hazafias lelkesedés művéhez anyagi érdek nem tapadhat”.

A RABBIKAR TÁMOGATÁSA

A felhívást június 24-én a neológ Országos Rabbiegyesület Elnöksége nevében dr. Hevesi Simon (1868–1943) Dohány utcai rabbi is közölte az alábbi kiegészítéssel:

„Midőn pályázathirdetést és annak föltételeit a kartársakkal és hívekkel ezúton közlöm, kérem és felszólítom azokat, akiknek az Úr szíve adta, hogy gondolatokat formáljanak és eszméket érleljenek, – hogy a nemzeti lelkesedés ezen művében is résztvegyenek és hazafias érzetük termésével a szent oltáron áldozzanak.”¹

A felhívásra mintegy 125 boríték érkezett be, többen nem csak egy pá-

lyázati munkával. A bírálóbizottság elnöke Rákosi Jenő (1842–1929) író, lapszerkesztő volt, egyik társa pedig Kozma Andor (1861–1933) költő.

NEM MINDEGY, MELYIK SZIKLAY

A nyertes Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna (1881–1923) költőné lett, aki egy korábban megírt 15 strófás, *Hitvallás* című versének küldte be az első versszakát – mely egyben az utolsó is. Fontos az író né teljes nevének közlése, már csak azért is, hogy ne téveszessék össze a zsidó származású Sziklay Szeréna (született: Stein, 1879–1949) színművésznővel – különösen érdekes, amikor a primadonna valamelyik kosztümös képével illusztrálják a Hiszekegyet... A nyertes fohász tehát:

„Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, Hiszek egy isteni örök igazságban, Hiszek Magyarország feltámadásában.”

Rákosi bírálati jelentésében így fogalmazott: „Ez a magyarnak ma krédója, bizonyos vallásos kenetet, szinte ihletet nyer a Hiszekegyünk reminiscenciája által; nagy pátoz van ismétléseiben és amire hitvallást tesz, az valóban a lényege annak, amire a magyarnak szüksége van.”²

A JELMONDATRÓL

A frázis nyertese Bessenyoí Szabó Mihály (1859–1940), Hont vármegye egykori főispánja lett az alábbi jelmondat: „Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország.” – Aki tömör egyszerűséggel fogalmazta meg gondolatát, ahogy Rákosi fogalmazott: „Mint gondolat,

mint eszme talán mélyebb, sebb is egyik-másik pályamű, agitatív erőre, hatásának erejére nézve azonban egyik sem mérkőzhetik vele.”³

A PÁLYAMUNKÁK ELVESZTEK?

Próbáltam fellelni a többi, mintegy másfél száz pályaművet, ám törekvésem sikertelen maradt. A beérkezett munkákat a szövetség elméletben a Magyar Nemzeti Múzeumnak adta át megőrzésre, ám ha ez így is történt, azok elpusztulhattak az elmúlt száz évben kétszer is részben leégett (1945-ben és 1956-ban) és többszörösen átszervezett intézményben. Nyomtatásba pedig nem került a többi írás.

HOGYAN ÉNEKELJÜK, MIVEL KÍSÉRJÜK?

A VLSz október 23-án újabb pályázattal állt elő, mégpedig a *Hitvallás* megzenésítésére. Érdekes módon ekkor már pályadíj is tartozott a nyertes munkához, – a *Magyar Hírlap* 10 ezer koronás hozzájárulásával összesen 20 ezer korona volt a jutalom. A feltételek a következők voltak:

„1. A pályamű magyar stílusban írott, egyszerű, könnyen énekelhető fohászejellegű legyen. A kompozíciót szerzője bariton énekhangra (magasság: f) zongorakísérettel és egyúttal vegyes karra (magasság lehetőleg: g a cappella) dolgozza föl. 2. Az idegen kézzel írott és jelíges zárt levéllel ellátott pályamű az Orsz. m. kir. zene-művészeti főiskola Igazgatóságához (VI. Liszt Ferenc tér 12.) nyújtandó be. 3. A pályanyertes mű szerzői és

tulajdonjoga a Védő Ligák Szövetségére száll. 4. Pályabírák: Mihalovich Ödön, v. b. t. t., zeneszerző, az Orsz. m. kir. zeneművészeti főiskola örökös elnöke; Koessler János, zeneszerző, az Orsz. m. kir. zeneművészeti főiskola zeneszerzési művészképzőjének vezető tanára; Kerner István, zeneszerző, főigazgató, a m. kir. Operaház igazgatója.⁴

A felhívásra rekordszámú (400 darab) pályázat érkezett be, melyek közül 1921. május 23-án Szabados Béla (1867–1936) szerzeményét hirdették nyertesül. Ennek hatására az év végétől már a Szabados-féle dallammal kellett énekelni az iskolákban. Egy időben a pajeszos kisfiúk szavatos Hiszekegy szavatai külön témát szolgáltattak a különböző körökben...

JÓZSEF ATTILÁNAK NEM TETSZETT

Visszatérve a nyertes pályaműhöz – irredentizmustól függetlenül –, nem mindenkinek tetszett a fohász szövege. Miután 1937-ben megjelent a *Magyar Verseik Könyve* című kötet, melyben a nyitó vers Magyar Lajos Újmagyar Mária-siralma volt, míg az záró Sziklay *Hitvallása*, akkor bizony József Attila (1905–1937) meglehetősen nyers kritikát írt az általa szerkesztett *Szép Szó* című irodalmi és társadalomtudományi folyóiratban. József Attila nem tudott elmenni a meglehetősen nagy kontraszt mellett:

„Emez – ennek néhány sorát többen ismerik – meglehetősen üres harsogás, Hitvallás formájába foglalt kül- és belpolitikai koncepciótlanság. Kár, hogy a szépséges Himnusz mellé ezt is nemzeti imává léptették elő hivatalos, vagy nem hivatalos köreink. A két költemény között 1300-tól napjainkig minden valamire való költő, sőt dalszerző művei jelzik azt a fejlődést, vagy változást, hogy mikor milyen eszmékkel, gondolatokkal vélték a leghelyesebben kifejezni költőink az olvasó emberek képviselőjében az ösztönök állapotát, személyesnek fölfogott, legmélyebb, személytelen érzéseiket. De nem egy

darabjával arról is számot ad ez a gyűjtemény, hogy sokan és sokszor milyen sekélyes elmével próbálták megragadni ezeket az érzéseket s hogy a valóság felszínének tündéri színjátéka helyett milyen silány képzelettel is beérte a nagyjérdemű közönség. Röviden szólva, rossz versek sem hiányoznak a könyvből. Ez csak gyarapítja a könyv történeti értékét, különösen a mi historizáló korunkban, de – ha eljut a könyv minden magyar család asztalára – ezek a rossz versek, melyek jobbára közepeszerű közönség kedvencei és nem éppen Horváth János [(1878–1961), a kötet szerkesztője, irodalomtörténész, az MTA rendes tagja – Cs. V.] ízlésére vallanak, talán azt a szerepet is játszhatják, amit Vörösmarty színjátékában Csongor mellett Balga játszik, esetlenségükkel fölhívhatják híveik figyelmét az igazi költeményekben kibontakozó szépségekre.⁵

ZSINAGÓGÁBAN, HITKÖZSÉGBEN, BÉRHÁZON...

A *Magyar Hiszekegy* beváltotta a hozzá fűzött célokat, miszerint tényleg szinte nem volt olyan esemény, melyen ne hangzott volna el, gyakorlatilag himnuszai és szószati magasságokba emelkedett, hacsak, a hozzá tartozó friss érzelmi töltet miatt, nem került még magasabb szintekre is.

A fohászhoz hasonlóan a jelmondat is sok helyen csüngött a falon bekeregetve, és nemcsak a nevelés színterén, az iskolákban, hanem a munkahelyeken is. Feljegyzésekből tudjuk, hogy például a Síp utcai hitközségi székház irodáiban is ki volt rakva.⁶

Budapesten még egy bérház bejárati homlokzatára is kikerült a háromsoros fohász. Ez a Gyöngyösi utca 4. alatt található art deco jellegű épület volt, melyet a zsidó származású, megbecsült építész, Freund Dezső (1884–1960) tervezett. A „Hiszekegyház”-nak is keresztelt épület mára csupán becenevében őrzi a feliratot, ugyanis annak betűit már egy korábbi felújításkor eltávolították.

A *Magyar Hiszekegy* beszökött a zsinagógákba is, a legkülönbözőbb ünnepek alappillére lett, imák és vallási énekek kerültek második helyre, vagy akár maradtak is ki.

AZ ALKOTÁSOK ELHALVÁNYULÁSA

A fentiek ellenére ma már csak kevesen vannak, akik a *Hitvallás* mind a 15 versszakát ismernék. Sziklay Szeréna műve folklorizálódott, eredeti címe helyett a *Magyar Hiszekegy*ként említik (bár ez a legkevesebb, mert az új megnevezését már korán átvették, a részletek ismerete pedig mindig is a műveltek kiváltsága volt), a szerzője szinte teljesen feledésbe merült. A frázis nyertese, B. Szabó Mihály neve még Szikay nevével is kevésbé ismert, a Szabados-féle dallamot pedig csak hosszabb keresgélés után találjuk meg a Youtube-on, – egy autentikus, valószínűleg háború előtti változatát kevesebb, mint 300-an hallgatták meg...

¹ „Felhívás a rabbikhoz!”, *Egyenlőség*, 1920. 39. évf. 27. szám, 5. old.; ² „Hiszek Magyarország feltámadásában – A védőligák Szövetségének pályanyertes imája”, *Pápai Közlöny*, 1920. 30. évf. 38. szám, 1. old.; ³ Uo.; ⁴ „Hirek – Pályázat”, *Körösvidek*, 1920. 1. évf. 181. szám, 3. old.; ⁵ *Szép Szó*, 16. V. kötet 1. füzet, 1937. július-augusztus, 90–92. old.; ⁶ „A sóhajok termében”, *Egyenlőség*, 1921. 40. évf. 16. szám, 2–3. old.; Az íráshoz felhasználásra került az alábbi tanulmány is: Bíró-Balogh Tamás, „Egyszerű, rövid, populáris – „Csonka Magyarország nem ország”: a revíziós propagandagépezet működése”, *Forrás*, 2007. 39. évf. 7–8. szám, 86–105. old.

HÁLÁCHÁK AZ ELCSATOLT ORSZÁGRÉSZEKEN

1. rész

TRIANON HATÁSA A VALLÁSI ÉLETRE

A trianoni szerződés 1920-as érvénybelépése nyomán szomszédos települések vagy éppen egyes városrészek találták magukat a nemzetközi határ két oldalán. Ez felkavarta az életet nemcsak közigazgatásilag, hanem vallásilag is. Ennek következményeként több szokatlan háláchikus kérdés merült fel, amiknek a különböző magyar rabbik responsum műveiben találjuk meg a nyomát. A kétrészes sorozatunkban bemutatott problémák azonban háláchikus vetületükön túl valódi kordokumentumok, melyek bepillantást engednek a trianoni döntésnek a mindennapi életben jelentkező hatásaira. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

A MAGYAR ZSIDÓSÁG EGYEDISÉGE

Amikor egy háláchikus kérdésre adandó választ kutatok, mindig külön figyelmet szentelek a régi magyar ortodox rabbik véleményének megismerésére. Fontos tudni, hogy a mai napig, amikor magyar zsidó történelemről, magyar rabbikról, magyar zsidó szokásokról beszélünk, akkor általában az egész Nagy-Magyarország területére vonatkoztatjuk ezt, hiszen hiába húztak egy nemzetközi határt, attól még az ebben a régióban élő zsidók vallási kultúrája, életvitele (étkezése, öltözködése, héber kiejtése stb.) nem változott meg a két világháború közötti időben.

Teitelbaum Joel rabbi

Lehet, hogy ha nem lett volna II. világháború, akkor 100 év távlatából ma már érezhető lenne ezekben is változás, de a holokauszt pusztítása eltörölte ennek a lehetőségét is.

A magyar zsidóság hagyományaihoz való ragaszkodásról meglepő módon Teitelbaum Joel rabbi (1887–1979), a szatmári rebbe tett tanúságot az *Orthodox Zsidó Újságban* megjelent interjújában¹ néhány hónappal az után, hogy 1940 augusztusában visszacsatoltak Észak-Erdélyt Magyarországhoz:

„...A jókívánságot megköszönve, a szó ráterelődött az erdélyi részek visszacsatolására.

– Az egész visszacsatolt terület zsidósága, mely az idegen uralom alatt is megőrizte magyar nyelvét, magyar gondolkodását, határtalan örömmel és lelkesedéssel telt el afelett, hogy a több, mint két évtizeden át jogtalanul elcsatolt területünket az anyaországhoz visszacsatolták és megvalósult a szent íge: »*v'sóvü vonim ligvüülom*² – a gyermekek visszatértek határainkba«³.

MAGYAR-E A KASSAI RABBI?

Az a kérdés, hogy a Magyarországról külföldre került közösségek továbbra is magyarnak számítanak-e,

több háláchikus kérdésben is felvetődött.

Ezek egyikét Spira Chájim Elázár (1871–1937) munkácsi rabbi tárgyalta, miután hirtelen Csehszlovákiában találta magát. A kérdés megismerése előtt kissé messzebbre kell tekintenünk az időben: Rabénu Gersom (960?–1028) több mint ezer évvel ezelőtt hozott rendeletéig, amely megtiltotta az amúgy a Tórában megengedett többnejűséget³. Tilalma alól kivételt képez például az a helyzet, amikor a feleség nem képes átvenni a válólevelet, mert jogilag nem cselekvőképes az elmeállapota miatt, a férj azonban újra szeretne házasodni⁴. Azonban Rabénu Gerson ki akarta zárni a visszaélés lehetőségét, ezért azt a kikötést tette, hogy ebben az esetben az újránházasodáshoz szükséges engedély akkor érvényes, ha száz rabbi írta alá, három különböző országból. Ez az ún. *heter meá rábánim*⁵. A három ország kitétele biztosítja, hogy a rabbik különböző gondolkodásmódot, szokásokat képviseljenek, és ez a diverzitás tükröződjön a döntéseikben, ezzel biztosítva a heter legitimitását⁶.

„Felmerül a kérdés Magyarország kapcsán, amit felosztottak három-
(folytatás a 23. oldalon)

20-2021 לוח שנה תשפ"א

ny perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjtani. Szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a budapesti zsinagógáinkban:

Pénteken este: télen **18.00**, nyáron **19.30**

Szombaton és ünnepnapon reggel: **Sász Chevra** (VI., Vasvári Pál utca 5.): **9.15**;

Budavári zsinagóga (I., Táncsics M. u. 26.), **Óbudai zsinagóga** (III., Lajos u. 163.),

Zsilip (XIII., Újpesti rk. 1.): **10.00**

Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

781. Tisri-Chesván תשרי-חשוון תשפ"א			
A	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Tisri 13	Tisri 14 Gyertyagyújtás: 18.02	Tisri 15 Gyertyagyújtás: 19.04
	1	2	Szukkot 1 3
	Tisri 20	Tisri 21 Gyertyagyújtás: 17.48	Tisri 22 Gyertyagyújtás: 18.51
7	Félinneps 4	Hosáná Rábá	Smini Áceret 10
	Tisri 27	Tisri 28 Gyertyagyújtás: 17.35	Tisri 29 Kimenetele: 18.38
14	15	16	Brésit 17
	Chesván 4	Chesván 5 Gyertyagyújtás: 17.22	Chesván 6 Kimenetele: 18.26
21	22	23	Noách 24
0	Chesván 11	Chesván 12 Gyertyagyújtás: 16.11	Chesván 13 Kimenetele: 17.15
28	29	30	Lech-Lechá 31

2020. NOVEMBER 5781. Chesván-Kiszlév תשרי-חשוון תשפ"א						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Chesván 14	Chesván 15	Chesván 16	Chesván 17	Chesván 18	Chesván 19 Gyertyagyújtás: 16.00	Chesván 20 Kimenetele: 17.06
1	2	3	4	5	6	Vájérá 7
Chesván 21	Chesván 22	Chesván 23	Chesván 24	Chesván 25	Chesván 26 Gyertyagyújtás: 15.51	Chesván 27 Kimenetele: 16.58
8	9	10	11	12	13	Chájé Szará 14
Chesván 28	Chesván 29	Kiszlév 1 Újhold	Kiszlév 2	Kiszlév 3	Kiszlév 4 Gyertyagyújtás: 15.44	Kiszlév 5 Kimenetele: 16.52
15	16	17	18	19	20	Toldot 21
Kiszlév 6	Kiszlév 7	Kiszlév 8	Kiszlév 9	Kiszlév 10	Kiszlév 11 Gyertyagyújtás: 15.38	Kiszlév 12 Kimenetele: 16.48
22	23	24	25	26	27	Vájécé 28
Kiszlév 13	Kiszlév 14	Látogasson el Budapest legrégebbi, ma is működő ortodox zsinagógájába! VI., Vasvári Pál utca 5.				
29	30					

5781. Tévé-Svát שבט-תשרי תשפ"א			
A	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
		Tévé 17 Gyertyagyújtás: 15.45	Tévé 18 Kimenetele: 16.57
		1	Vájchi 2
	Tévé 23	Tévé 24 Gyertyagyújtás: 15.52	Tévé 25 Kimenetele: 17.04
6	7	8	Smot 9
	Svát 1 Újhold	Svát 2 Gyertyagyújtás: 16.01	Svát 3 Kimenetele: 17.12
13	14	15	Váérá 16
	Svát 8	Svát 9 Gyertyagyújtás: 16.11	Svát 10 Kimenetele: 17.22
20	21	22	Bo 23
	Svát 15 Tu biSvát	Svát 16 Gyertyagyújtás: 16.22	Svát 17 Kimenetele: 17.31
27	28	29	Bösálách 30

2021. FEBRUÁR 5781. Svát-Ádár תשרי-שבט תשפ"א						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Svát 19	Svát 20	Svát 21	Svát 22	Svát 23 Gyertyagyújtás: 16.33	Svát 24 Kimenetele: 17.41
	1	2	3	4	5	Jitro 6
Svát 25	Svát 26	Svát 27	Svát 28	Svát 29	Svát 30 Gyertyagyújtás: 16.44	Ádár 1 Kimenetele: 17.52
7	8	9	10	11	12	Újhold 2 Mispátim Sábát Skálím 13
Ádár 2	Ádár 3	Ádár 4	Ádár 5	Ádár 6	Ádár 7 Gyertyagyújtás: 16.55	Ádár 8 Kimenetele: 18.02
14	15	16	17	18	19	Trumá Sábát Záchor 20
Ádár 9	Ádár 10	Ádár 11	Ádár 12	Ádár 13 A böjt vége: 17.54	Ádár 14 Gyertyagyújtás: 17.06	Ádár 15 Kimenetele: 18.12
21	22	23	24	25	26	Töcavé Susán Purim 27
Ádár 16	Támogassa munkánkat a jövedelemadó 1+1 százalékkal. Chábád Lubavics Alapítvány: 19663038-1-42 Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség: 1287					
28						

napig égett. • A *Chánuká* külön imarendben naponta *Hálélh* (hálaadó imát) mondunk. Ezenkívül a *Tizennyolc áldásban* és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás: az *Al hániszim* („A csodákért”) ima. • **December 17-én** este gyűjtjük meg utoljára a *Chánuká*-gyertyát.

5781. tévé - 2020. december

Tévé 10-én egész napos böjt a Szentély pusztulásának emlékére, mert i. e. 588-ban ezen a napon kezdte meg Nabukodonozor, Babilónia királya, Jeruzsálem ostromát.

5781. svát - 2021. január

Svát 15. Tu BiSvát (vagy *chámisá ászár bisvát*), amelyet a *Talmud* a fák újjévéként említ. Ettől a dátumtól számítják a fa gyümölcseire vonatkozó különböző törvényekkel kapcsolatos időpontokat. Szokás ezen a napon sokféle - néhol egyenesen tizenötféle - gyümölcsöt enni, elsősorban olyanokat, amelyek Izrael földjén honosak: szőlőt, fügét, gránátalmát, datolyát, olajbogyót.

5781. ádár - 2021. február

Február 25-én van *Eszter böjje* annak emlékére, hogy i. e. 356-ban a bibliai Eszter királyné, nagybátyjával, Mordechájjal és a perzsiai zsidók nagy részével

A szombati gyertyák meggyújtása

A férjes asszonyok két gyertyát gyújtanak; van, ahol minden gyermek után egy-egy további is. A kislány hároméves kora körül, amikor már el tudja mondani az áldást, kap szüleitől egy gyertya-tartót, és elkezd a szombati fények gyújtását.

A lányok csak egy gyertyát gyújtanak, előbb, mint anyjuk, hiszen lehet, hogy a mamának még egy kicsit segítenie kell a gyújtásban, aki nem nyúlhat több gyertyához, ha már gyújtott.

Szokás néhány pénzdarabot tenni a cedek perselybe a gyertyák meggyújtása **előtt**.

Az asszony vagy a lány meggyújtja a gyertyákat, kezét kiterjeszti a lángok mögött, mintha megölelné őket. Három körkörös, hívogató mozdulattal érzékelteti, hogy elfogadja a szombat szentségét. Azután kezével eltakarja szemét, és elmondja az áldást:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצִוָנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קוֹדֶשׁ.

Báruch átá ádonáj Elohénu Melech HáOlám áser kidsánu bömicvotáv vöcivánu löhádlík nér sel sábat kodes.

Áldott vagy Te, Örökkévaló Istenünk, a Világ Királya, ki megszentelt minket parancsolataival, s meghagyta, hogy gyújtsuk a szent szombat fényét!

Ezután felfedi szemét, hogy befogadhasa a szombat fényét. Úgy tartják, a gyújtás ideje különösen alkalmas arra, hogy egészségért és boldogságért imádkozzunk. Az ilyen ima hamar meghallgatásra talál, mert a szombati gyertyagyújtás nagy micvájának teljesítése közben mondjuk.

Fontos! A szombati gyertyákat pénteken este, naplemente előtt kb. 18 perccel kell meggyújtani. Naplemente után tilos gyújtani, mert a szombat megszenteltetésének számít!

Az Egység című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatja.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület (1052 Budapest, Károly krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal, levélben vagy telefonon Oberlander Báruch rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5781 / 20

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre né!
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás

2021. MÁRCIUS							5781. Ádár-Niszán אדר-ניסן תשפ"א						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT							
	Ádár 17	Ádár 18	Ádár 19	Ádár 20	Ádár 21	Ádár 22							
	1	2	3	4	5	6							
Ádár 23	Ádár 24	Ádár 25	Ádár 26	Ádár 27	Ádár 28	Ádár 29							
7	8	9	10	11	12	13							
Niszán 1	Niszán 2	Niszán 3	Niszán 4	Niszán 5	Niszán 6	Niszán 7							
Újhold	14	15	16	17	18	19							
Niszán 8	Niszán 9	Niszán 10	Niszán 11	Niszán 12	Niszán 13	Niszán 14							
21	22	23	24	25	26	27							
Niszán 15	Niszán 16	Niszán 17	Niszán 18	Széder esték minden korosztálynak: március 27–28. www.zsido.com/peszach									
Gyertyagyújtás: 19.55 Nyári időszámítás kezdete Peszách 1	28	Peszách 2	29	Félinnep 1	30	Félinnep 2	31						

2021. ÁPRILIS						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Látogasson el Budapest legrégebbi, ma is működő ortodox zsinagógájába! VI., Vasvári Pál utca 5.						
Niszán 22	Niszán 23	Niszán 24	Niszán 25	Niszán 26	Niszán 27	Niszán 28
Kimenetele: 20.05						
Peszách 8	4	5	6	7	8	9
Niszán 29	Niszán 30	Ijár 1	Ijár 2	Ijár 3	Ijár 4	Ijár 5
11	Újhold 1	12	Újhold 2	13	14	15
Ijár 6	Ijár 7	Ijár 8	Ijár 9	Ijár 10	Ijár 11	Ijár 12
18	19	20	21	22	23	24
Ijár 13	Ijár 14	Ijár 15	Ijár 16	Ijár 17	Ijár 18	Ijár 19
25	Peszách Sáni	26	27	28	29	30

2021. JÚNIUS							5781. Sziván-Támuз שיבון-תמוז תשפ"א						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT							
		Sziván 21	Sziván 22	Sziván 23	Sziván 24	Sziván 25							
		1	2	3	4	5							
Sziván 26	Sziván 27	Sziván 28	Sziván 29	Sziván 30	Támuз 1	Támuз 2							
6	7	8	9	Újhold 1	10	Újhold 2	11						
Támuз 3	Támuз 4	Támuз 5	Támuз 6	Támuз 7	Támuз 8	Támuз 9							
13	14	15	16	17	18	19							
Támuз 10	Támuз 11	Támuз 12	Támuз 13	Támuз 14	Támuз 15	Támuз 16							
20	21	22	23	24	25	26							
Támuз 17	Támuз 18	Támuз 19	Támuз 20	www.zsidoiskola.hu Tel.: 781-4760									
A böjti vége: 21.25	27	28	29	30									

2021. JÚLIUS						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Elődások és tanulás a Zsidó Tudományok Szabadegyetemén minden nap További információ: 268-0183						
Támuз 24	Támuз 25	Támuз 26	Támuз 27	Támuз 28	Támuз 29	Támuз 30
4	5	6	7	8	9	10
Áv 2	Áv 3	Áv 4	Áv 5	Áv 6	Áv 7	Áv 8
11	12	13	14	15	16	17
Áv 9	Áv 10	Áv 11	Áv 12	Áv 13	Áv 14	Áv 15
Kimenetele: 21.12	18	19	20	21	22	23
Böjtnap	Áv 16	Áv 17	Áv 18	Áv 19	Áv 20	Áv 21
25	26	27	28	29	30	31

2021. SZEPTEMBER							5781-82. Elul-Tisri אלו-תשרי תשפ"א-ב						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT							
			Elul 24	Elul 25	Elul 26	Elul 27							
			1	2	3	4							
Elul 28	Elul 29	Tisri 1	Tisri 2	Tisri 3	Tisri 4	Tisri 5							
5	6	Ros Hásáná 1	Ros Hásáná 2	Gedáljá böjti	9	10							
Tisri 6	Tisri 7	Tisri 8	Tisri 9	Tisri 10	Tisri 11	Tisri 12							
12	13	14	15	Jom Kipur	16	17							

együtt böjtotl és esdekel, hogy megátolják a gonosz Hámán ellenük szótt gyilkos tervének végrehajtását. • Ugyanennek a történelmi eseménynek az emlékét őrzi Ádár 14., Purim ünnepe és Susán Purim (február 26. és 27.): Achásvéros perza király Eszter közbenjárására meghiúsította a népiirtás tervét. • Purim napján este és reggel felolvassuk a Mógilát, Eszter könyvét. Az

ünnepe fő micvája az ajándékküldés – a misloách mánot – és a szegények támogatása. • A Tizennyolc áldásban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás, az Ál hániszim („A csodákért”) ima, de Hálélt nem mondunk.

5781. niszán – 2021. március-április
A megváltás hónapja, amelynek tengelyében az egyip-

tom kivonulás és a Peszách, a szabadság ünnepe áll. • **Niszán 11.** a lubavicsi rebbe, Menachem M. Schneerson 119. születésnapja. • **Március 25.** reggeltől az elsőszülöttek böjti, amelyet egy talmudi traktátus tanulmányának befejezésével egybekötött lakomával szokás megváltani. Este megvizsgáljuk, maradt-e még valami kovászos a már alaposan kitakarított házában (bdikát cháméc). • **Március 26.** reggelre fejezzük be a konyha Peszáchra való kiköserolását, egyezzünk meg a délelőtt folyamán a maradék cháméccal a szokásos módon elégetni, illetve eladni egy nem zsidónak: írásban felhatalmazunk egy rabbit az üzlet lebonyolítására, hogy ily módon ne legyen tulajdonunkban semmiféle kovászos étel. • Ettől kezdve ajánlatos csak peszách edényeket használni a főzéshez és az étkezéshez. Annyi barcheszt tartunk meg, amennyi a péntek esti és a szombat reggeli étkezéshez kell. • Péntek este és szombat reggel az étel a peszách edényekből fogyasztunk el. A barcheszt külön asztalkánál kell elfogyasztani. A cháméc eltávolítása után az étkezést a Peszách-asztalnál folytassuk. • **Niszán 14. (március 27.)** erev Peszách napján imádkozunk, hogy 10.22 előtt befejezhessük az étkezést. Azt követően nem szabad kenyeret, illetve kovásztot enni; a barcheszt

2020-2021 לוח שנה תשפ"א

Néhány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyűjteni.
 Is szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a budapesti zsinagógáinkban:

Pénteken este: télen **18.00**, nyáron **19.30**
 Szombaton és ünnepnapon reggel: *Sász Chevra* (VI., Vasvári Pál utca 5.): **9.15**;
Budavári zsinagóga (I., Táncsics M. u. 26.), *Óbudai zsinagóga* (III., Lajos u. 163.),
Zsilip (XIII., Újpesti rkp. 1.): **10.00**

Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

5781. Niszán-Ijár תשפ"א אייר			
VA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Niszán 19 Félünnep 3	Niszán 20 Gyertyagyújtás: 18.56 Félünnep 4	Niszán 21 Gyertyagyújtás: 20.04 Peszách 7
25	Niszán 26	Niszán 27 Gyertyagyújtás: 19.06	Niszán 28 Kimenetele: 20.14 Smini 10
7	Ijár 3	Ijár 4 Gyertyagyújtás: 19.16	Ijár 5 Kimenetele: 20.25 Tázriá- Mócorá 17
14	Ijár 10	Ijár 11 Gyertyagyújtás: 19.26	Ijár 12 Kimenetele: 20.37 Ácháre Mot- Ködösím 24
21	Ijár 17	Ijár 18 Gyertyagyújtás: 19.36	LágBáOmer 30
28			

2021. MÁJUS							5781. Ijár-Sziván תשפ"א סיון						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
							Dunaparti haszid hétvége: www.zsido.com/dunaparti						
	Ijár 20	Ijár 21	Ijár 22	Ijár 23	Ijár 24	Ijár 25 Gyertyagyújtás: 19.45	Ijár 19 Kimenetele: 20.48						Emor 1
	2	3	4	5	6	7	Ijár 26 Kimenetele: 20.59 Böhár- Böchukotáj 8						
	Ijár 27	Ijár 28	Ijár 29	Sziván 1 Újhold 12	Sziván 2	Sziván 3 Gyertyagyújtás: 19.54	Sziván 4 Kimenetele: 21.10						Bámidbár 15
	9	10	11	12	13	14	15						
	Sziván 5 Gyertyagyújtás: 19.57	Sziván 6 Gyertyagyújtás: 21.14	Sziván 7 Kimenetele: 21.15	Sziván 8	Sziván 9	Sziván 10 Gyertyagyújtás: 20.03	Sziván 11 Kimenetele: 21.21						
	16	Sávuot 1 17	Sávuot 2 18	19	20	21	22						Nászó 22
	Sziván 12 23	Sziván 13 24	Sziván 14	Sziván 15	Sziván 16	Sziván 17 Gyertyagyújtás: 20.11	Sziván 18 Kimenetele: 21.30						
	Sziván 19 30	Sziván 20 31	25	26	27	28	29						Böháalotchá 29

81. Támuz-Áv תמוז-מנחם אב תשפ"א			
VA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Támuz 21	Támuz 22 Gyertyagyújtás: 20.26	Támuz 23 Kimenetele: 21.46
	1	2	Pinchász 3
27	Támuz 28	Támuz 29 Gyertyagyújtás: 20.23	Áv 1 Kimenetele: 21.41 Mátot-Mászé Újhold 10
7	8	9	10
	Áv 6	Áv 7 Gyertyagyújtás: 20.18	Áv 8 Kimenetele: 21.34 A böjt kezdete: 20.35 Dvárim Sábát Cházon 17
14	15	16	17
	Áv 13	Áv 14 Gyertyagyújtás: 20.11	Áv 15 Kimenetele: 21.25 Váéchtánán Sábát Náchámu 24
21	22	23	24
	Áv 20	Áv 21 Gyertyagyújtás: 20.02	Áv 22 Kimenetele: 21.14
28	29	30	Ékev 31

2021. AUGUSZTUS							5781. Áv-Elul תשפ"א אלול						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT	VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
	Áv 23	Áv 24	Áv 25	Áv 26	Áv 27	Áv 28 Gyertyagyújtás: 19.52	Áv 29 Kimenetele: 21.02						
	1	2	3	4	5	6	7						Röé 7
	Áv 30 Újhold 1	Elul 1 Újhold 2	Elul 2	Elul 3	Elul 4	Elul 5 Gyertyagyújtás: 19.41	Elul 6 Kimenetele: 20.49						Softim 14
	8	9	10	11	12	13	14						
	Elul 7	Elul 8	Elul 9	Elul 10	Elul 11	Elul 12 Gyertyagyújtás: 19.28	Elul 13 Kimenetele: 20.35						
	15	16	17	18	19	20	21						Ki Téce 21
	Elul 14	Elul 15	Elul 16	Elul 17	Elul 18	Elul 19 Gyertyagyújtás: 19.15	Elul 20 Kimenetele: 20.20						
	22	23	24	25	26	27	28						Ki Távo 28
	Elul 21	Elul 22	Elul 23	Keresd meg a Zsidó sátrat a Szigeten!									
	29	30	31										

elfogyasztásához használt abroszt stb. helyezük a nem zsidónak eladott dolgok közé. • Pászkat egészen estig nem eszünk. • *Peszách* nyolc napig tart: az első két és utolsó két nap teljes ünnep, a közbeeső négy nap félünnep. • *Peszách* a kovásztalan kenyér, a *máccá* (pászka) ünnepe. • Az ünnep második estéjén kezdődik az *omerszámlálás*, ami 49 napig, *Sávuot* (a hetek) ünnepéig tart. • A *peszách* imarendben naponta elmondjuk a *Hálél* hálaimát, felolvassuk egy szakaszt a *Tórából* és *Muszáf* imát mondunk. Az ünnep első napján mondjuk a *Tál* („Harmat”) imát. • *Peszách*tól kezdve minden szombat délután a *Pirké ávotot*, *Az atyák bölcs tanításait* tanulmányozzuk.

5781. ijár – 2021. április
Ijár 18. (április 30.) Lág BáOmer, örömnep, amely megszakítja az *omerszámlálás* napjainak gyászhangulatát.

5781. sziván – 2021. május
Sziván 6-7. (május 17-18.) *Sávuot*, a Hetek kétnapos ünnepe, a *Tóra*-adás napja, a három záródokünnep egyike. • Imarendje ugyanaz, mint a másik két záródokünnep, *Peszáché* és *Szukoté*, beleértve a *Jizkor* imát is. • Szokás sokféle tejes ételt enni,

természetesen a köserság törvényeinek megfelelően elkülönítve a húsos ételtől. • *Sávuot*ok szokás a lakásokat és zsinagógákat virággal, falombokkal díszíteni.

5781. támuz – 2021. június
Támuz 3. A lubavicsi rebbe tizenegyedik járcejja. Most huszonhét éve aludt ki a nagy Fény. Emlékét azzal örizzük meg, hogy nyomdokain haladunk. • 1927-ben **támuz 12-én** szabadult ki a hatodik lubavicsi rebbe, rabbi Jozsef Jicchák Schneerson az orosz kommunisták börtönéből, ahová a zsidó kényszerasszimiláció ellen tett lépései miatt zárták. • **Támuz 17.** böjtnap, mert 70-ben ezen a napon törték át Titus hadai Jeruzsálem falait, és három héttel később, *áv 9-én* a város a rómaiak kezére került. A böjt reggeltől estig tart. • Ettől a naptól kezdődik a háromhetes gyászciklus, amely *áv 9-éig* tart. Ezekben a napokban nem házasodnak, nem nyiratkoznak, nem tartanak vidám összejöveteleket.

5781. menáchem Áv – 2021. július
 A hónap első kilenc napja az előző két hét gyászának folytatása, csak súlyosabb formában. Nem mutatunk, nem eszünk húst, nem iszunk bort: a

2000 évvel ezelőtt elvesztett zsidó függetlenséget siratjuk, amely a Második Szentély pusztulásával kezdődött, a zsidóság diaszpórába hurcolásával folytatódott, majd a Bár Kochbá-felkelés leverésével és Betár pusztulásával tetőződött be. • *Tisá BöÁv* gyászünnepe, **Áv 9.** Az ünnepet megelőző nap estéjétől az ünnep kimeneteléig tartó 25 óras, szigorú böjt előírásai pontosan ugyanazok, mint *Jom Kipur*kor. A földön ülve gyászszolozsmákat mondunk gyertyafénynél, és a Szentélyért imádkozunk, hogy a Messiás nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros Hásánáig. • A *Tisá BöÁv*-i különleges imarendet lásd az imakönyvben.

5781. elul – 2021. augusztus-szeptember
 Ez a bűnbánat hónapja, melyben a zsidó ember magába száll, és lelkiileg felkészül a közelgő új évré. • **Augusztus 28-án**, szombat éjjel kezdünk a *Szlichot* nevű bűnbánó imákat mondani, egészen *Ros Hásánáig*. • *Ros Hásáná*, 5782. újéve kedden és szerdán, **szeptember 7-én és 8-án** lesz. Mindnyájan írassuk be az *Élet Könyvébe*, és legyünk érdemesek eredményekben gazdag, egészséges és biztonságos új évré, amelyben jobb zsidók leszünk, mint eddig voltunk! (NK)

Az Egység című folyóirat melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatta. Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület (1052 Budapest, Károlyi krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsidó.com) A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal, levélben vagy telefonon Oberlander Báruch rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5781 / 20

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre néhány Május végétől október végéig az időpontok a nyári időszámítás

2020. SZEPTEMBER 5780-81. אלול-תשרי תש"פ-תשפ"א Elul-Tisri						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
		Elul 12	Elul 13	Elul 14	Elul 15 Gyertyagyújtás: 18.59	Elul 16 Kimenetele: 20.03
		1	2	3	4	Ki Távo 5
Elul 17	Elul 18	Elul 19	Elul 20	Elul 21	Elul 22 Gyertyagyújtás: 18.45	Elul 23 Kimenetele: 19.48
6	7	8	9	10	11	Nicávim-Vájélech 12
Elul 24	Elul 25	Elul 26	Elul 27	Elul 28	Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.31	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.33
13	14	15	16	17	18	Ros Hásáná 1 19
Tisri 2 Kimenetele: 19.31	Tisri 3 A böjt vége: 19.13	Tisri 4	Tisri 5	Tisri 6	Tisri 7 Gyertyagyújtás: 18.16	Tisri 8 Kimenetele: 19.19
Ros Hásáná 2 20	Gedálja böjtje 21	22	23	24	25	Háázinu Sábát Súvá 26
Tisri 9 Gyertyagyújtás: 18.12	Tisri 10 Kimenetele: 19.15	Tisri 11	Tisri 12	Mázkir időpont: szeptember 28. kb. 11 órákor		
27	Jom Kipur 28	29	30			

2020. OKTÓBER 5			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
		Mázkir időpont: október 10. kb. 11 órákor	
Tisri 16 Kimenetele: 19.02	Tisri 17	Tisri 18	Tisri 19
Szukkot 2 4	Félünnep 1 5	Félünnep 2 6	Félünnep 3
Tisri 23 Kimenetele: 18.49	Tisri 24	Tisri 25	Tisri 26
Szimchát Torá 11	12	13	
Tisri 30	Chesván 1	Chesván 2	Chesván 3
Újhold 1 18	Újhold 2 19	20	
Chesván 7	Chesván 8	Chesván 9	Chesván 10
Téli időszámítás kezdete 25	26	27	

2020. DECEMBER 5781. Kiszlév-Tévet תשב"ת תשפ"א Kiszlév-Tévet						
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
		Kiszlév 15	Kiszlév 16	Kiszlév 17	Kiszlév 18 Gyertyagyújtás: 15.35	Kiszlév 19 Kimenetele: 16.45
		1	2	3	4	Vájislách 5
Kiszlév 20	Kiszlév 21	Kiszlév 22	Kiszlév 23	Kiszlév 24	Kiszlév 25 Gyertyagyújtás: 15.34	Kiszlév 26 Kimenetele: 16.45
6	7	8	9	Erev Chánuká 10	Chánuká 1 11	Vájesev Chánuká 2 12
Kiszlév 27	Kiszlév 28	Kiszlév 29	Tévet 1 Újhold	Tévet 2	Tévet 3 Gyertyagyújtás: 15.35	Tévet 4 Kimenetele: 16.47
Chánuká 3 13	Chánuká 4 14	Chánuká 5 15	Chánuká 6 16	Chánuká 7 17	Chánuká 8 18	Mikéc 19
Tévet 5	Tévet 6	Tévet 7	Tévet 8	Tévet 9	Tévet 10 Gyertyagyújtás: 15.39 A böjt vége: 16.39	Tévet 11 Kimenetele: 16.51
20	21	22	23	24	Böjtnap 25	Vájigás 26
Tévet 12	Tévet 13	Tévet 14	Tévet 15	Tévet 16	Chánukái gyertyagyújtás december 10-étől minden este a Nyugati téren 18.00-kor	
27	28	29	30	31		

2021. JANUÁR			
VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA
לע"נ ר' יהודה מרדכי ב"ר ברוך ז"ל נויבארט (יארצייט כ"ט טבת)			
Tévet 19	Tévet 20	Tévet 21	Tévet 22
3	4	5	
Tévet 26	Tévet 27	Tévet 28	Tévet 29
10	11	12	
Svát 4	Svát 5	Svát 6	Svát 7
17	18	19	
Svát 11	Svát 12	Svát 13	Svát 14
24			
Svát 18			
31	25	26	

5781. Tisri – 2020. szeptember-október
Szeptember 12-én, szombat éjjel kezdünk a Szlichot nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros Hásánáig.
 • A zsidó időszámítás szerint Ros Hásánákor (idén **szeptember 19-20.**) teremtette Isten a világot 5781 évvel ezelőtt. Ros Hásáná lényege a bűnbánás, ennek elérésére az ünnep második napján **szeptember 20-án**, sófát (koskürtöt) fújunk, és vasárnap délután tartjuk a Táslich szertartást, amelynek keretében jelképesen a folyóba vetjük vétkeinket. • Ezen a napon az Örökkévaló eldönti, hogy az emberek közül ki kapjon hosszú életet, egészséget, boldogságot és hasonló jókat. Ezt kérjük imáinkban ezen az ünnepen, és ezt jelképezik a hagyományos ételek, például a mézbe mártott édes alma. • A Ros Hásáná (újév) és Jom Kipur (engesztelőnap) közötti időt tíz bűnbánó napnak nevezzük. Lényege a megtérés, a magunkba mélyedés, a rossz cselekedetek megbánása és a zsidósághoz való töretlen ragaszkodás megfogadása. • Az imarendben bizonyos betoldások, illetve változások vannak (lásd az imakönyvet). • **Szeptember 28. Jom Kipur** (engesztelőnap). Az ünnepet megelőző nap estéjétől az ünnep kimenetelig 25 órai szigorú böjtöt kell tartani, ezért előző nap micvá sokat enni. • Jom Kipurkor tilos fürödni, szépítkezni, bőrcipőt húzni (műanyag vagy

vászoncipőt szabad) és házaseletet élni, mert a Tóra sanyargatást ír elő. • A Jom Kipur-i imarendet az ünnepi imakönyv, az Engesztelőnap imarendje tartalmazza. Ennek lényege a bevezető Kol nidré (vasárnap este) és a Jizkor, halott szeretteink lelki üdvéért, valamint a Nöilá imádság (hétfőn késő délután). • Már most foglalja le helyét valamelyik zsinagógában! A mi zsinagógánk címe: Budapest VI., Vasvári Pál utca 5. és III. Lajos u. 163. • **Október 2-án** este kezdődik Szukkot, a sátrak ünnepe, amely kilenc napig tart. • Az első két nap főünnep. A következő öt nap úgynevezett félünnep, majd az utolsó két nap ismét főünnep, mindkettő szigorúan munkaszüneti nap, akárcsak a szombat vagy a Jom Kipur. Ezeken az ünnepnapokon bizonyos feltételek mellett szabad főzni. • Szukkot ünnepén sátorban, szukkában kell étkezni. Magyarországon a zsinagógák udvarán sztokat sátrat építeni. Szombat kivételével mindennap áldást mondunk a négy jelképes növényre, az etrog, luláv, hádász és árává ünnepi csokrára. Ünnepi csokrot a hitközségeken lehet igényelni. • **Az ünnep utolsó napja Szimchát Torá**, a Tóra örömmünnepe. A zsinagógákban ünnepélyesen körülvisszük a Tóra-tekercset, ezzel is kifejezve az elszakíthatatlan kapcsolatot a zsidó nép és a Tóra között: mi tartjuk a Tórát, bennünket pedig a Tóra tart meg.

5781. chesván – 2020. október-november
 A zsidó naptár egyetlen hónapja, amelyben – Ros Chodes, újhold napját kivéve – nincs különleges ünnep. • Az újhold imarendet – Hálél, Tóra-olvasás, Muszáfimo – lásd az imakönyvben. • Ebben a hónapban kihasználhatjuk a szabad időt a zsidóság és a héber nyelv intenzívebb tanulmányozására. Mindenki kötelessége megismerni saját népe kultúráját, nyelvét, irodalmát, vallását.

5781. kiszlév – 2020. november-december
Kiszlév 19-én ünneplik „a chaszidizmus újévét”, annak emlékére, hogy Snéur Zálmán rabbi, a chábád chaszidizmus alapítója, 1798-ban ezen a napon szabadult ki az orosz cár börtönéből, ahol koholt vád alapján fogva tartották. • **December 10-én** este kezdődik a nyolc napig tartó Chánuká, a fény ünnepe. • Az ünnep minden estéjén egy-egy gyertyával többet gyújtunk meg az ablakba kitett gyertyatartóban. • Ez a csodát jelképezi, amely i. e. 165-ben történt, amikor a zsidóságukhoz hűséges kevesek a Makkabeusok vezetésével legyőzték a szíriai görögök hatalmas hadseregét: gátat vetettek az asszimilációnak, amely szellemi és fizikai megsemmisülésükhöz vezetett volna. Az újjáavatott Szentélyben csak egy napra elegendő olaj maradt a menóra lángjának meggyújtásához, de ez nyolc

ra, Szlovákiára, Romániára és a mi országunkra, Kárpátaljára, hogy ezeket el lehet-e fogadni három országnak” – írta Spira rabbi az 1920-ban megjelent művében⁷, akihez egy kollégája azzal a kérdéssel fordult, hogy az újonnan meghúzott határok alapján Csehszlovákia és Lengyelország két külön országnak számít-e. Spira rabbi válasza szerint ez nem kérdés, mivel a pozsonyi *Chátám Szofér* szerint⁸ Galícia és Magyarország két országnak számítottak, még akkor is, ha mindketten az Osztrák-Magyar Monarchiának a részei voltak, mivel a vallási kultúrájuk eltér. „Annál is inkább most” – szögezi le Spira rabbi –, „amikor nemzetközi határ választja el őket, biztos, hogy két országnak számítanak.”

„Igaz, hogy van olyan vélemény⁹, miszerint kizárólag csak a közigazgatási határok szerint kell az országokat számítani, és így [a Monarchia idejében] Galícia, Bukovina, Krakkó környéke is külön-külön országoknak számítottak volna. Ha ez így lenne, akkor Kárpátalja, ami külön közigazgatási egységnek számít, belső ügyeiben nem kapcsolódik Szlovákiához és a pozsonyi kormányhoz, hanem csak a nagy kormányhoz Prágában, külön országnak számítana.”

„Illetve” – folytatja a fejtegetést Spira rabbi – „más vélemény számítana a szlovákiai Kassán, mint a Magyarországon maradt Vácott. De ez nem fogadható el: lehet-e azt állítani, hogy azért, mert fel lett osztva különböző régiókra, országokra, akkor hirtelen megváltozott a gondolkodásuk, annak ellenére, hogy nemrég még egy országban voltak Magyarországon? Ez kizárt, nem lehet ezeket külön országnak számítani.” Ennek alátámasztására idézi nagyapjának, Spira Slomó (1831–1893) munkácsi rabbinak a véleményét, aki az I. világháború idején Bécsbe menekült galíciai rabbikról azt írta, hogy „továbbra is egynek számítanak azokkal a rabbikkal, akik Galíciában laknak, mert attól, hogy elköltöztek egy másik országba [ti. Ausztriába, ami min-

dig is külön országnak számított], a gondolkodásuk nem változott.”

A harmadik vélemény szerint¹⁰ nem elég, hogy más gondolkodásúak legyenek a rabbik, mindenképpen szükséges, hogy országhatár is elválassza őket egymástól. Emiatt az egész Osztrák-Magyar Monarchia egy országnak számítana, hiába vannak közöttük eltérések. „Ez nem fogadható el és nem kell halmazni a szigorítókat” – vélekedett Spira rabbi – „Maradjunk a *Chátám Szofér* véleményével, miszerint az a lényeg, hogy eltérő

Máramarosziget, 1900

gondolkodásúak legyenek. Azonban nem logikus azt mondani, hogy mivel húztak egy határt, attól hirtelen más gondolkodásúak lettek.”

Mivel Spira rabbi következetesen kihúzta a címzetek neveit a levelezésében, nem derül ki, hogy a fentieket kinek írta. Történelmileg ez azért sajnálatos, mert így sokszor nem áll össze teljesen a történet. Ebben az esetben azonban úgy sejtem, hogy ezt valószínűleg a nyitrai rabbinátus vezetőjének, *Vorhand Mordecháj* rabbinak (1888–1945) írta, aki a saját responsum könyvében¹¹ tárgyalja ezt a kérdést, a munkácsi rabbinátusnak írt levelében.

HATÁRÁTLÉPÉS SÁBESZKOR ÉS JANTEVEKEN

Az új határok sokszor magukat a településeket, és ezáltal a közössé-

geket is kettévágták, ami különböző háláchikus kérdéseket vetett fel. Ezek egyike a határátlépés körülményeihez kötődött.

Teitelbaum Chájim Cvi (1880–1926) Máramarosziget rabbija és a szigeti haszidok rebbéje volt apja 1904-ben bekövetkezett halálától. Responsum könyvében¹² az alábbi kérdést rögzítette: „Van egy város, amihez különböző falvak tartoznak. De most, hogy felosztották az országot, úgy esett, hogy a város ebben az országban maradt, a falvak pedig a másik országban. Az emberek a városba szoktak jönni imádkozni ünnepeken és főleg a nagyünnepeken, illetve akkor, amikor a rabbi *drósét* [Tóramagyarázat] tartott, ami- ben útmutatást adott a közösségnek. Van nekik írásos engedélyük, amit útlevének neveznek, hogy átjöhetnek a városba. De ehhez a határátlépés előtt át kell adniuk azt a határőrnek, aki aláírja. Szabad-e odaadni ezt sábeszkor, jantevkor a határőrnek, hogy csináljon vele, amit akar [vagyis írja alá]”.

Közismert, hogy Teitelbaum rabbinak sok híve maradt Magyarországon, például Kisvárdán¹³, nem meglepő hát, hogy kiérezhető a leírásból, hogy ez nem teoretikus kérdés számára. Itt meg kell említenem, hogy jó barátom, a nemrégiben fiatalon elhunyt *Medgyesi Tibor* – emléke legyen áldott – világosított fel arról, melyik települesekről lehet szó nagy valószínűséggel. Amikor ugyanis erről a témáról beszéltem 2014-ben a Vasváriban a Sávuoat éjjeli tanuláson, akkor elmondta, hogy a két említett település szinte biztos, hogy Máramarosziget és a mellette lévő Aknaszlatina (jiddisül Szlatvina).

Ezek után elkezdtem kutatni a témában, és megtudtam¹⁴, hogy utóbbi Máramarosziget része volt, de a kettő közt folyik a Tisza, ami később a határvonalat képezte. Annyira közel volt egymáshoz a két település, hogy nem is kellett külön *dájánt* vagy rabbit kinevezni, mert akinek *sájiljá* (vallási kérdése) volt Aknaszlatinán, az átment a falut Máramaroszigettel összekötő hídon, és megkérdezte

a rabbit. Trianon után egy darabig még megmaradt ez a helyzet, annyi különbséggel, hogy a rabbi minden kedden átment a határ túloldalára, hogy megválaszolja a kérdéseket, bár volt, hogy a csehszlovák határőrök nem könnyen engedték át. Később, 1925-ben vejét, Halberstam Chájim Jichák Ájzik rabbit (1899?-1944) nevezte ki állandó rabbinak Aknaszlatinára. Halberstam rabbi jesivát is vezetett, ahol többek között a feleségem nagyapja, *Steinmetz Cvi (Hers) Měr* (1915-2005), költői nevén *Cvi Jáir* is tanult.

Spirá Chájim Elázár, 1935

Teitelbaum rabbi több szempontot is megvizsgált válaszában. Elsőként azt, hogy ha egyszer nem szabad megkérni egy nem-zsidót, hogy szombaton tiltott munkát végezzen egy zsidó számára¹⁵, akkor szabad-e az útlevelet átadni, kvázi megkérve ezzel, hogy írja alá. Ez a rész megengedett, mert a határőrnek ez a munkája, saját érdeke elvégezni, nem a zsidó kedvéért vagy az ő érdekében teszi meg¹⁶. Másik kérdés, hogy az útlevél *mukce*-e, vagyis vonatkozik-e rá az a szombati előírás, ami megtiltja az aznap nem használható tárgyak (*mlácho löiszur*) megérintését¹⁷. Márpedig az útlevél funkciója éppen az, hogy a határőr beléírjon vagy pecsételjen, ami a szombati munkatilalom alá esik. A válasz szerint azonban, mivel az útlevél azonosításra is szolgál, ami pedig megengedett dolog, így nem

számít a *mukcének*¹⁸. A sábeszi cipelésre nem tér ki, ezek szerint volt *éruv* a két településen, ami lehetővé tette, hogy szabad legyen hozni-vinni¹⁹.

A VALUTÁZÁS HÁLÁCHÁI

A háláchikus érvelések mögött kirajzolódnak azok a helyzetből adódó dilemmák, amelyek a mindennapokat jellemezték. Ezek egyike a fizetési eszköz megváltozása, ahogy a most következő történetekből is kiderül.

Oestreicher Mose Dávid (1883-1954) csimpai rabbi a következőt írta a responsum könyvében²⁰: „Mi a háláchá a pénzváltás terén? [Például] Reuvén megkérdezi Simont [Reuvén és Simon a háláchikus diskurzusokban általános alany, mint a magyar példázatokban Péter és Pál], hogy szeretne-e bejelenteni pénzt váltásra. Ugyanis kihirdették, hogy mindenkinek, akinek van magyar pénze, be kell jelentenie azt a hatóságoknak. Akkor még nem tudták, hogy a hatóságoknak mi a szándéka ezzel, adót akarnak-e kivetni vagy más célja van, jóra akarják-e fordítani vagy rosszra. Ezért jött Reuvén és megkérdezte Simontól, hogy szándékában áll-e bejelenteni a pénzét. Azt válaszolta neki, hogy nem. Erre azt mondja neki Reuvén, kérlek, engedd meg, hogy a te nevedben bejelentsek ennyi és ennyi pénzt. Erre azt mondja Simon, tartok tőle, hogy talán valami károm lesz emiatt. Erre azt mondja Reuvén, minden kárnak a megfizetését, ami téged emiatt ér, magamra vállalom. Így is lett, Reuvén elment és bejelentett valamennyi összeget Simon nevében. Az új pénz a cseh korona a piacon négy magyar koronát ér, de a hatóságok kedvezményesen, egy az egyben váltották be a magyar koronát a csehért azoknak, akik náluk be voltak jelentve. Emiatt nagy haszon van rajta. Most jön a Simon Reuvénhez, mondván, mivel az én nevemre volt ez bejelentve és erre adták a hatóságok a pénzt, ezért követelem, hogy add ide nekem a hasznot. Ezzel fordult hozzám a kérdező, hogy mi a háláchá.”

Válaszában *Oestreicher* rabbi először arra a háláchára²¹ támaszkodva

érvelt, miszerint, ha valaki valamit megment az árvízről, akkor az az övé, és nem kell visszaadnia az eredeti tulajdonosnak, hiszen az amúgy is elveszett volna. Kivéve, ha az adott állam törvényei szerint ez az eredeti tulajdonosnak jár, akkor vissza kell adnia, hiszen az állami törvény, törvény. A mi esetünkben úgyszintén ez a pénz elveszett volna, mert Simon nem tervezte, hogy bejelenti a magyar koronáját a hatóságoknak, így elvileg Reuvéné a haszon. Azonban, ha azt a hatóság Simon nevére fizette ki, akkor az olyan, mintha Simonnak ítélte volna a pénzt az állam. Csakhogy ezt a levezetést a rabbi nem tartotta teljesen kielégítőnek, hiszen nem biztos, hogy lehet hivatkozni az állami előírásokra, ha egyszer az egész tranzakció eleve hamis volt.

Ezután másik oldalról próbálja a kérdést megközelíteni: arra a háláchára²² hivatkozik, hogy ha ketten találtak egy olyan elveszett tárgyat, ami gazdátlanok számát, és együtt emelték fel, akkor felezniük kell értékét. Összességében itt is talált pénzről van szó, amit ketten együtt szereztek meg: az egyik a nevével, a másik a tranzakció lebonyolításával. Azonban a rabbi ennek az érvelésnek a kapcsán is hezitált, hiszen a háláchában csak akkor lesz valaki a tulajdonosa valaminek, ha ún. *kinjánt* végzett, vagyis fizikailag birtokba vette²³. Hiába futott az egész ügylet Simon nevében, mégsem történt meg az a kitétel, amit a háláchá említ: nem emelték fel együtt, vagyis nem volt birtokbavétel.

Úgy tűnik, a rabbi mindkét érvelést figyelembe vette a kompromisszumos döntés meghozatalakor, amiben a nyereség elfelezésére szólította fel Simont és Reuvént.

ÜZLETELÉS A CÖDÓKÓ PÉNZZEL

A fent már említett Teitelbaum rabbi is tárgyalta a pénzváltás témáját²⁴, mégpedig az adományozás, a cödókó kapcsán. „Most a háború nagy zaja után, amikor Magyarországnak a nagy része más országokhoz került, a pénzünk értéke nagyon erősen esett. Az ország nagy része vagy Ro-

mániához került vagy a csehekhez és ezek az országok, akik odajöttek, ahol korábban Magyarország volt, kihirdették, hogy mindenki jelentse be, mennyi pénze van, mert ezt át fogják váltani. De mivel nem értesítettek arról, hogy milyen árfolyamon fogják átváltani, jó vagy rossz, sokan vagy nem jelentették be egyáltalán a pénzüket, vagy csak egy részét jelentették be. Volt egy cödókó-kezelő, aki román területen élt és bejelentette, hogy mennyi pénze van, de nem jelezte, hogy ez adományból származó pénz. Mivel úgy gondolta, hogy a váltás nem fogja a cödókó javát szolgálni, úgy döntött, hogy a pénz egy részét Csehszlovákiában is be fogja jelenteni. Ez utóbbit adomány címen jelentette be. Romániában jó volt az árfolyam váltása, mert két magyar pénzért adtak egy románt, és mindenki, aki nem jelentette be a pénzét, megbánta, mert a román pénz többet ér a magyarnál, négyszer-öttször többet. Így az egész cödókó pénzt beváltotta Romániában. De nem akart lemondani a cseh váltásról, hátha ott itt érdemes váltani. Pár hét múlva kezdődött a váltás Csehszlovákiában, és ott az állami váltó a tetszése szerint váltotta át. Volt, akinek egy magyar pénzért adott egy cseh pénzt és volt, akinek két magyarért egy csehet. De mivel a cödókó pénz már elfogyott, a saját jó pénzén olcsón vett magyart, és beváltotta Csehszlovákiában.”

A kérdés pedig az, kié legyen a pénz, hogy kell megosztani rajta, hiszen a cödókó pénz a saját néven volt bejelentve Romániában, a sajátja pedig cödókóként Csehszlovákiában. Noha a logikus az lett volna, ha a Romániában váltott pénz marad a cödókóé, a Csehszlovákiában váltott pedig a sajátja, csak hogy hivatalosan épp fordítva szerepelt. Ráadásul, ahogy Teitelbaum rabbi még

hozzátette, „a cödókó miatt nem volt neki kötelező veszélyeztetnie magát egy idegen országban, ahol csak sok fáradozással és ügyvédekkel sikerült beváltania a pénzt. A másik oldalról viszont, mivel a cseheknek ő cödókóként jelentette be, akkor talán ez olyan, mintha adományba ajánlotta volna föl. A Tóra azt mondja²⁵: „Ami kijön ajkadon, tartsd meg és teljesítsd...”, vagyis, ha ő ezt mondta, akkor teljesíteni is kell. Valószínűleg az illető szeretné teljesíteni, ami a kötelezettsége az ég felé, de ami az övé, azt szeretné megtartani, ha ez háláchikusan megengedett a Tóra tanításai alapján.”

Teitelbaum rabbi hosszú, részletes válaszából a következő derül ki.: van egy háláchá²⁶, ami szerint, ha valakinek kintlevősége van, mert pénzt kölcsönzött másoknak, és azt mondja, legyen ez a pénz cödókó, akkor ez nem kötelezi arra, hogy ha megkapta, akkor adományba adja, mivel az nem egy konkrét pénz, hanem egy tartozás. De ha azt mondta, hogy azt a pénzt, ami majd visszafizetnek nekem, azt cödókóba fogom adni, akkor ezt a vállalást teljesíteni kell. Mivel esetünkben az illető nem azt mondta, hogy majd, amikor megkapja a pénzt a váltás után, cödókónak fogja adni, hanem adományként jelentette be, amikor nem is volt, ezért ezt nem kell eladómanóznia.

ÉRUV ENGEDÉLYEK

Nemcsak a területi változások és azok hozadékai okoztak kérdéseket, hanem az államforma megváltozása is. A következő téma a szombathoz kötődik a cipelés bibliai tilalma kapcsán.

Tudott dolog, hogy magánterületről közterületre csak akkor lehet kivinni dolgokat sábeszkor, ha van a város vagy a városrész körül *éruv*

(szabályos kerítés vagy – régi magyar elnevezés szerint – szombat-zsinór)²⁷. Az *éruv* felállításához meg kell szerezni az uralkodónak vagy megbízottjának a hozzájárulását, hiszen sok szempontból a város az ő tulajdona²⁸. Ennek kapcsán említett meg *Welz Jiszráél* (1886–1973), aki 1920-tól a budapesti *dáján* tisztségét töltötte be (a II. világháború után a Pesti Ortodox Bét din elnöke lett) az alábbi kérdést a *Tél tálpitot* című, kéthetente megjelenő rabbinikus folyóiratban²⁹. Írva van³⁰, hogy ha a király meghal, akkor újra meg kell állapodni az utódjával az *éruv*ről. Kérdés, hogy ha Magyarországon megszűnt a királyság, érvényes-e az *éruv* engedély továbbra is, vagy újra meg kell állapodni a város vezetésével.

A lap főszerkesztője, *Katzburg Dávid Cvi* (1856–1937), által írt megjegyzésből kapunk választ, aki felvette a kérdést *Silberstein Jesájá* váci rabbinak: „több rabbi fordult már hozzám a témában, és mindenki egyetértett abban, hogy nincs szükség újabb megállapodásra, hiszen a

jelenlegi törvény szerint a királynak nincs beleszólása ilyen dologba, minden a hatóság kezében van. Az csak régen volt, hogy minden a király kezében összpontosult. Több közösségben is eszerint jártak el” – írta Silberstein rabbi.

¹ 1940. november 22. 6. oldal; ² *Jeremiás* 31:16.; ³ *Sulchán áruach* EH 1:9–10. Lásd még *Talmudic Encyclopedia* [héber] 17. kötet 378–454. oldal; ⁴ *SÁ* uo. 10. Rómá; *Encyclopedia* uo. 435–441. oldal; ⁵ *Chelkát möchokék* a *SÁ*-hoz 16.; *Encyclopedia* uo. 765. oldal 3. paragrafus; ⁶ Lásd *Encyclopedia* uo. 450. oldal; ⁷ *Minchát Elázár* responsum 51. és 75. fejezet végén; ⁸ *EH* 1. kötet 4. fejezet. Lásd még *Encyclopedia* uo. 850. lábjegyzet; ⁹ *Even jökará* responsum EH 4. fejezet; ¹⁰ *Miché Áryé* responsum *Tinyáná* EH 9. fejezet; ¹¹ *Bóer Mordecháj* EH 2. fejezet; ¹² *Ác Chájim* OC 23. fejezet; ¹³ Lásd: Schön Dezső: *Istenkeresők a Kárpátok alatt*; ¹⁴ *Széfer Máramaros*, Tel Aviv 1983., 387–388. oldal; ¹⁵ *Talmud, Sábát* 150a.; *SÁ RSZ* 243:1.; ¹⁶ Lásd *SÁ* uo. 1.; ¹⁷ *SÁ* uo. 308:3.; ¹⁸ *Mágén Avrahám* a *SÁ*-hoz 9. De lásd *Smirat sábar köhlichátá* 1. kötet 28:9.; ¹⁹ Lásd *A rabbi válaszol* 3. kötet 11. fejezet; ²⁰ *Tiferet Ádám* 1. kötet *CM* 103. fejezet; ²¹ *SÁ CM* 259:7.; ²² *Uo.* 269:2.; ²³ *Uo.* 6.; ²⁴ *Ác Chájim* responsum *JD* 27. fejezet; ²⁵ *5Mózes* 23:24.; ²⁶ *SÁ JD* 258:8.; ²⁷ Lásd részletesen fent a 28. lábjegyzet; ²⁸ Lásd *SÁ OC* 391:1.; ²⁹ Idézve a responsum könyvében: *Divré Jiszráél* 1. kötet 111. fejezet; ³⁰ Lásd *Turé záháv* a *SÁ*-hoz 2. végén.

MIÉRT JOBB IZRAELI TEMETŐBEN NYUGODNI? 2. rész

Több hír is szólt a koronajárvány idején arról, hogy Amerikából magánrepülővel szállították az elhunytakat Izraelbe, hogy ott helyezték őket örök nyugalomra. Vajon mi a bibliai és a háláchikus háttere ennek a szokásnak és miért olyan fontos egyeseknek, hogy a Szentföldön temessék el őket? OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

Sírok az Olajfák hegyén

KIÉ A TEMETÉSRE SZÁNT PÉNZ?

Szokás, hogy az emberek végrendeletben rögzítik az izraeli temetkezésre vonatkozó kérésüket. Két esetet is találunk, amikor valaki a végakaratahoz még a pénzt is hátrahagyta a temetés költségeihez, ám a rokonok szerették volna azt másra költeni, ezért a rabbijukhoz fordultak engedélyért. Mindkét rabbi úgy válaszolt, hogy az a pénz, amit az ember a temetésére szán, az az ő sajátjának számít a halála után is, azt nem lehet az örökösöknek elvenni tőle és más dolgokra felhasználni³⁶.

Azonban van egy 16. századi eset, amikor egy házaspár mindkét tagja egy járványban elhunyt, két kislányt hagyva maguk után, akiket egy másik városban élő nagybátyjuknál helyeztek el. A nagybácsi kérdéssel fordult *Slomo ben Avrahám Hákohén* (1540–1602) görögországi rabbihoz, hogy nem lehetne-e az elhunytak által az izraeli temetésre szánt összeget inkább a lányaik nevelésére fordítani. A válasz szerint³⁷ elsőbbsége van annak a kötelezettségnek, hogy egy apa köteles elartani a lányait³⁸, azzal szemben, hogy Izraelben akart temetkezni, és a nevelésükhöz szükséges pénzt még a

végrendeletével sem vonhatja meg tőlük. Így a szülőket helyben temették el, a pénzből pedig a lányok neveltetését finanszírozták.

ANGYALI HALOTTSZÁLLÍTÁS

Azonban nem mindenki tartotta helyesnek, hogy valaki Izraelben temettesse el magát, mondván írva van, hogy az, aki érdemtelen arra, hogy Izraelben temessék el, azt hiába hantolják el fizikailag a szentföldön, az angyalok visszaviszik majd oda, ahol elhunyt. Viszont a nagy cádikokat, akárhol is temetik el őket, az angyalok Izraelbe viszik majd³⁹.

Erre utal az a kis anekdota is⁴⁰, miszerint egy ember elment a rabbijához, hogy elbúcsúzzon, mivel Izraelbe költözik. Kérdezi a rabbi: miért mész oda. Hogy majd ott legyenek eltemetve – hangzik a felelet. Mire a rabbi azt mondja: én is Izraelben szeretnék majd nyugodni, de nem utazom oda. Majd azok az angyalok, akik téged visszahoznak ide, elvisznek engem oda...

A tréfás történeten kívül azonban fizikai nyoma is van ennek a hagyománynak. Történt⁴¹, hogy a tiberiási temető gondnoka egyszer

azt álmodta, hogy arra kéri, nyissa ki a temetőt, mert hozták *Avrahám Jehosúa Hesi* rabbi (1748–1825), az apti (Opatów) rebbét temetésre. Nagyon megijedt, gyorsan kinyitotta a temetőt. Másnap megdöbbenve látja, hogy egy új sír volt a temetőben. Később, amikor híre jött, hogy az apti rebbe meghalt, meg is jelölték a titokzatos sírt, mint az ő nyughelyét. Így esett, hogy az apti rebbének van egy sírja Aptban és egy Tibérisában.

Amikor *Spira Chájim Elázár* rabbi (1871–1937), a munkácsi rebbe 1930-ban Izraelbe látogatott, akkor különlegesen fontos volt számára, hogy megkeresse Tibériásban a sírt és ott imádkozzon⁴².

IZRAELI FÖLD A KÜLFÖLDI SÍRBAN

*A Sulchán áru*chban⁴³ azt írja a Rómá, hogy van egy olyan szokás, hogy külföldön a sírba egy kis Izraelből hozott földet tesznek, ami egy kicsit olyan, mintha Izraelben lenne eltemetve⁴⁴. Ennek a szokásnak véleménye szerint jó alapja van. Emiatt aztán az utóbbi pár száz évben az emberek mindig igyekeztek időben beszerezni izraeli földet a temetésükhöz. Több végrendeletben kü-

lön fel is van tüntetve, hogy hol található az izraeli föld, amit a sírba be kell tenni⁴⁵.

A responsum irodalomban találunk egy *sájlét* (háláchikus kérdést), ami egy nő esetéről szól, akinek a félretett izraeli földjét csak a temetés után találták meg az ékszerai között. Kérdés volt, hogy felnyissák-e emiatt a sírt és tegyék-e be az izraeli földet. A rabbik úgy döntöttek, hogy ha ez volt a kifejezett kívánsága, akkor meg lehet nyitni a sírját⁴⁶. Arra hivatkoztak, hogy ha meg lehet nyitni a sírt, azért, hogy Izraelben temethessék újra az elhunytat,⁴⁷ akkor azért, hogy beletegyék az izraeli földet, ami által olyannak számít a sír, mintha a Szentföldön lenne, ugyanúgy ki szabad nyitni a sírt.

Régen nagy nehézségek árán lehetett csak beszerezni az izraeli földet, ezért volt ez speciálisan a végrendeletekben is megjelölve. Ma már minden ortodox temető rendelkezik izraeli földdel és kérés nélkül is biztosítják, részévé vált a temetésnek.

SZABAD-E ELHALASZTANI A TEMETÉST?

A *Sulchán áruh* szerint⁴⁸ nem szabad a temetést elhalasztani és mindent meg kell tenni, hogy lehetőleg még a halál napján vagy másnap el legyen temetve az elhunyt. Semmiképp nem szabad hosszabb időre elhalasztani a végtisztesség megadását. Az egyetlen kivétel, ha Izraelben akarjuk eltemetni a halottat: érdemes elvinni a holttestet akkor is, ha emiatt akár több napot is késni fog a temetés⁴⁹. Régebben, amikor hajóval kellett szállítani, mindenképpen több napnyi halasztást jelentett, ha valakit Izraelbe akartak juttatni, sőt még a repülőgépek korában sem feltétlenül lehetett azonnal repülőjáratot találni⁵⁰. Ma már hála Istennek ritka, hogy a szállítás miatt akár 3-4 nappal is csúszson a temetés.

1980-ban New Yorkban jelen voltam *Ehrenfeld Smuel* (1891–1980) mattersdorfi (Nagymarton) rabbi búcsúztatásán, ami után kívánsága szerint Izraelbe szállították temetésre. Azonban a holttest szállítása több napos késedelmet szenvedett részben a sábesz, részben talán egy állami ünnep miatt. A megemlékezésen valaki egy érdekes egybeesésre hívta a figyelmet azzal, hogy felidézte: amikor 1962-ben elhunyt Lakewood, New Jersey ros jesivája, *Áron Kotler* rabbi (1892–1962), akkor ugyanez a helyzet állt elő és bár csütörtökön hunyt el, csak hétfőn kerülhetett sor a temetésre⁵¹. Ekkor a mattersdorfi rabbtól kértek tanácsot, hogy lehet-e ilyen sokáig halasztani a temetést azért, hogy teljesítsék az elhunyt kívánságát és Izraelben helyezték örök nyugalomra. A rabbi úgy döntött, lehet várni. Mivel Kotler rabbi fia, *Snéor*

kor kezdődik tehát a gyász, ha a temetés csak néhány nappal később lesz Izraelben. A válasz, amit egykori jesivatársam kérdésére adtam az, hogy ha elkíséri a koporsót a temetésre Izraelbe, akkor csak ott, a temetés végén kezdődik neki a hét-napos gyász. Ha pedig a New York-i reptéren vesz búcsút az édesapjától, akkor rögtön a búcsúzás után.

Hasonlóképpen, ha valakihez eljut a híre, hogy egy másik városban elhunyt egy közeli rokona és szándékában áll elutazni a temetésre, akkor a gyász csak az után kezdődik majd, ha pedig nem lesz jelen, akkor rögtön a hír hallatán betépi a ruháját és megkezdi a *sivét*⁵².

Hasonlóképpen jártam én is, amikor 10 évvel ezelőtt Ros hásaná előtt kaptam a hírt, hogy édesapám New Yorkban elhunyt. Mivel esélyem sem volt az ünnep előtt eljutni New Yorkba és részt venni a temetésen,

Kotler rabbi (1918–1982) is jelen volt a temetésen, feltételezem, ő emlékezhetett vissza, mit paszkenolt a mattersdorfi rabbi apja halálakor.

MIKOR KEZDŐDIK A GYÁSZ?

Ezzel körbejártuk a témánkat, térjünk vissza az eredeti kérdésre. Mi-

ezért rögtön betéptem a ruhámat és leültem *sivét* ülni.

Kívánom, hogy minél előbb teljesüljenek a próféta szavai⁵³: „Megsemmisíti a halált örökre és eltörli az Ūr az Örökkevaló a könnyet minden arcról; és népének gyalázatát eltávolítja az egész földről, mert az Örökkévaló szolt”.

³⁶ Lásd *SÁ CM* 210:3. RÖMÁ; *Kol művészér* responsum 1. kötet 56. fejezet; *Cic Eliezer* responsum 7. kötet 48:11; ³⁷ *Sut MáHáRSáCH* 3. kötet 96. fejezet; ³⁸ Lásd *SÁ EH* 71:1.; ³⁹ *Árjé ság* 1. kötet 188–189. oldal; Lásd *Lápid és uo.* 856. oldal; *Sefá Chájim – Michtávé Torá* 4. kötet 241. fejezet; ⁴⁰ *Imráchá chijátni* 268. oldal; ⁴¹ Lásd *Mászát Jerusálajim*, Jeruzsálem 1963, 43., 220. oldal; ⁴² *Uo.*; ⁴³ *JD* 363:1. Lásd még *Kol bo uo.* 183. oldal 17.; ⁴⁴ *Midrás Tálpijot, Alef, Erec Jisráél* végén; ⁴⁵ Lásd *Áser jócáve* 2. kötet 65., 136., 155., 609–610., 617., 621., 627., 656. oldal; ⁴⁶ Lásd *Kol bo uo.* 221. oldal 11.; ⁴⁷ Lásd fent a 14. lábjegyzetnél; ⁴⁸ 357:1. Lásd még *Nité Gávriél, Ávelut* 1. kötet 129. fejezet; ⁴⁹ *Bét háhoráá* 1. kötet 561. oldal; ⁵⁰ Lásd még *Kol bo uo.* 227. oldal; ⁵¹ *És háTorá* 2. kötet 457., 462. oldal; ⁵² *Nité Gávriél uo.* 133:16. Lásd még 14. fejezet; ⁵³ *Jesájá* 25:8.

MAGYARORSZÁG ÉS IZRAEL kapcsolata tovább erősödik

Magyarország és Izrael igen jó kapcsolatot ápol: számos közös projekt mellett Magyarország egyike azon keveseknek, akik konzekvensen kiállnak Izrael mellett, amikor az ENSZ és más szervezetek abszurd módon támadják a zsidó államot. *MEGYERI A. JONATÁN ÖSSZEFOGLALÓJA*

KÜLÜGYMINISZTERI TALÁLKOZÓ

Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter július 20-án pár órára Izraelbe látogatott és találkozott külügyminiszter kollégájával, *Gabi Ashkenázival* és *Benjamin Netanjahu* izraeli kormányfővel. A találkozó már csak azért is rendkívül pozitív hangulatban zajlott, mert Magyarország nem csak Izrael egyik legszorosabb szövetségese az Európai Unióban, de rendszeresen kiáll, felszólal és

azonban a két politikus már szorgosan „megágyazott” a jó kapcsolatnak korábbi telefonbeszélgetéseik során. Ami az izraeli miniszterelnök kapcsolatát illeti a magyar diplomácia vezetőjével, talán nem túlzás kijelenteni, hogy nem is lehetnének jobb viszonyban.

Erre minden okuk megvan. A két ország kapcsolata jó ideje igen szoros és a baráti viszony messze túlmutat Benjamin Netanjahu izraeli és Orbán Viktor magyar miniszterelnök egymás iránti személyes szimpátiáján. Netanjahu és Orbán hasonló gondolkodású politikusok, erős nemzeti öntudattal, akik országuk hosszútávú fennmaradásának és prosperálásának zálogát az erős és önálló nemzetállami jelleg megszilárdításában látják. Mindkét politikus küzd az illegális migráció ellen és a probléma megoldását sokkal inkább a közel-keleti térség stabilitásának elérésében látják, mintsem a menekültek ellenőrzetlen befogadásában.

MINDKÉT FÉL NYERA BARÁTSÁGON

Magyarországnak ugyanúgy szüksége van Izraelre, mint Izraelnek Magyarországra, igaz, más-más ok-

ból. Orbán Netanjahuban Donald Trump amerikai elnök egyik legfőbb szövetségését és közeli jóbarátját látja, és abban reménykedik, joggal, hogy az izraeli kormányfő segíthet hazánknek szorosabb kapcsolatot kialakítani az Egyesült Államokkal. Azzal az Egyesült Államokkal, melyet Magyarország diplomáciai kapcsolatai az Obama elnökség alatt a mélyponton voltak és amelyek Egyesült Államokat most egy olyan elnök vezet, akinek gondolkodása szinte teljesen megegyezik a magyar miniszterelnökével.

Az, hogy Orbán reményei azal kapcsolatban, hogy Netanjahu besegíti őt a Fehér Házba, nem alaptalanok, mi sem bizonyítja jobban, mint Mike Pompeo külügyminiszter tavaly februári budapesti látogatása, melyet minden kétséget kizáróan Netanjahu szervezett. Amerikai külügyminiszter 2011 óta ugyanis nem járt Budapesten, és Pompeo-nak sem volt erre felé különösebb dolga más, minthogy kifejezésre juttassa, hogy az Egyesült Államok értékeli Magyarországot barátságát és törekvését egy nemzetállamokon alapuló Európa és egy biztonságos Izrael kérdésében.

Szijjártó Péter és Gabi Ashkenázi
FOTÓ: BORSOS MÁTYÁS/MTI

nem utolsó sorban megvétóz minden olyan határozatot, mely a zsidó államot igyekezne nemtelenül és elfogultan elítélni, legyen szó az Európai Unióról vagy akár az ENSZ-ről.

Igaz, hogy Szijjártó most találkozott először Gabi Ashkenázival,

Pompeo tavalyi látogatása persze nem csak gesztusértékű. Az amerikai diplomácia vezetője egyértelműen kívánta demonstrálni, hogy bár Orbán nem rendszeres vendég Washingtonban és Trump sem járt még Budapesten, de Magyarország természetes szövetségese sokkal inkább az Egyesült Államok, mint Oroszország, mely jól láthatóan egyre nagyobb befolyást kíván elérni a térségben.

Mindenki jól járt. Netanjahu összehozta két jóbarátját és ennek az újdonsült barátságnak ő lesz az egyik haszonélvezője.

Persze Magyarország számára nem az amerikai kapcsolat az egyetlen előnye a Netanjahu-Orbán barátságnak. A gazdasági és befektetői kapcsolatokon túl a két ország számos területen működik együtt, így például az oktatás, a turizmus és a high-tech is mind olyan ágazatok, melyekben Izrael baráti viszonya rendkívül előnyös Magyarországnak számára.

IZRAEL LEGYEN EURÓPA SZÖVETSÉGESE

És persze van még valami: Orbán Viktor a jelenlegitől eltérő Európai Uniót szeretne látni. A magyar miniszterelnök által vágyott Európai Unióban Izrael szoros szövetségese Európának. A kontinens geopolitikai és gazdasági érdekei miatt a demokrácia egyetlen közel-keleti bástyájának harcát a terrorizmus és a befolyását növelni kívánó Irán ellen sokkal inkább támogatni és köszönni kellene, semmint sorozatosan elítélni, fenyegetni és támadni.

Orbán tehát azzal, hogy Izraelt minden lehetséges fórumon megvédi, fityiszt mutat a brüsszeli képmutatásnak és az önsorsrontó globalista politikának.

A ZSIDÓ KÖZÖSSÉGEK ÉRDEKEI

A jó kapcsolat másik aspektusa a magyarországi zsidó közösségeket érinti, hiszen, ne feledjük, hazánkban él Európán belül az egyik legnagyobb diaszpórai zsidó közösség, melynek jóléte nagyban függ az őt támogató politikától. A magyaror-

szági zsidóság kevés dologban ért egyet, de Izraelt létét és biztonságát szinte mindenki egyaránt fontosnak ítéli, így a magyar és az izraeli kormányok jó kapcsolata komoly belpolitikai tőkét jelenthet Orbán Vikornak.

Izrael sem profitál kevesebbet a Magyarországgal folytatott jó kapcsolatból.

KIÁLLÁS IZRAEL MELLETT

Az izraeli politikát lépten-nyomon kritizáló Európai Unió Izrael egyik legfontosabb kereskedelmi partnere, ugyanakkor pont ez az Unió nyújt jelentős támogatást a palesztinoknak és fogalmaz meg éles bírálatot Izrael önvédelmi kérdéseit illetően.

Izrael megítélése az ENSZ-ben sem kifejezetten pozitív. Nincs még egy olyan ország, beleértve az olyan véres diktatúrákat, mint Irán, Észak-Korea vagy Szíria, mely ellen annyi kritika és elítélő határozat születne, mint az egyetlen közel-keleti demokrácia ellen.

Magyarországra Izrael az EU-ban és az ENSZ-ben is számíthat és az elmúlt néhány esztendőben ennek számos bizonyítéka született.

Kezdjük ott, hogy Magyarország az első európai ország, mely diplomáciai státusszal bíró képviseletet nyit Jeruzsálemben, melyet az amerikai kormányzat Izrael fővárosaként ismert el. Ehhez hasonló lépésre semelyik európai ország, és persze az Unió sem vállalkozott.

Szintén kivívta Izrael elismerését és háláját, hogy Magyarország tavaly novemberben egyedülként vétózott meg egy olyan törekvést, mely az Unió 28 országát kívánta egyesíteni annak elítélésében, hogy az amerikai kormány elismerte a Jehuda és somroni („ciszjordániai”) zsidó telepek izraeli státusát.

És itt nem ér véget annak a sora, hogy hol mindenhol állt ki a magyar diplomácia Izrael érdekei mellett.

Szijjártó külügyminiszter tavaly januárban bejelentette, hogy Magyarország nem támogatja a Hágai Nemzetközi Büntetőbíróság azon szándékát, miszerint vizsgálatot in-

dítanának az Izrael által palesztinok ellen elkövetett állítólagos háborús bűnök miatt. Nem sokkal később pedig szintén az EU ellenében biztosította országunk támogatását a Trump-féle béketerv ügyében.

Ezek a kiállások rendkívüli fontossággal bírnak Izrael számára, akinek Magyarország mellett jelenleg talán Ausztria a legnagyobb fontossággal bíró stratégiai szövetségese Európában.

Szijjártó Péter nemrég Jeruzsálemben igen frappánsan foglalta össze Magyarország és Izrael jó kapcsolatának okát:

„Ha feltesszük azt a kérdést, hogy mely országokat támadják leginkább a nemzetközi szervezetekben,

a nemzetközi médiában, akkor mi, magyarok és izraeliek elég jó eséllyel szállunk be ebbe a versenybe” – mondta Szijjártó Péter.

„Vannak különböző nemzetközi erők, amelyek próbálják megbontani a közöttünk lévő szövetséget, barátságot, de a találkozóval sikerült kiábrándítanunk őket” – közölte.

„A találkozókon megerősítettük, hogy számíthatunk egymásra a nemzetközi politikai viták során” – mondta a magyar külügyminiszter.

A politikai barátságok persze, tudjuk, nem feltétlenül szimpátián, sokkal inkább jól felfogott közös érdekekből születnek, ami, ha lehet, csak fokozhatja megelégedésünket, hiszen ha valóban így van, akkor egy esetleges hatalomváltás az egyik vagy a másik oldalon, nem okoz komoly kárt a két ország viszonyában.

A rabbi, aki lefordította a Talmudot héberre

83 éves korában elhunyt Ádin Even-Jiszráel Steinsaltz rabbi, híres talmudtudós és magyarázó. A rabbi leginkább a Talmud modern héber fordításáról és az általa kiadott, ún. Steinsaltz-Talmudról ismerik. Utóbbi tiszta, követhető megjelenése miatt népszerű a Talmud tanulmányozóinak körében. Steinsaltz rabbi halálát (koronavírushoz nem köthető) tüdőgyulladás okozta. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

KOMMUNISTA GONDOLKODÓK ÉS ZSIDÓ GYÖKEREK

A rabbi, aki a Chábád hászidizmus és a Rebbe elkötelezett híve volt, egyszerre volt világhírű talmudtudós, kabalista, oktató és előadó, közösségi rabbi, filozófus és számos mű szerzője. Lengyelországból bevándorolt szülők gyermekeként látta meg a napvilágot az államalapítás előtti Jeruzsálemben, 1937-ben. Ugyan szülei – apja, Ávrám Mose és anyja, Lea Steinsaltz – nem voltak vallásosak, fontosnak tartották, hogy fiuk a kommunista, illetve szocialista gondolkodók művei mellett saját zsidó gyökereit is megismerje. A fiatal Ádin – neve gyengédet, finomat jelent, mintegy előrevetítve törekeny megjelenését, lágy hangját és finom stílusát – hamarosan beleszeretett a zsidó hagyományokba, és beiratkozott a Lodban működő Chábád jesivába, hogy ott mélyítse el a tudását. Itt találkozott a nem sokkal korábban a mozgalom vezetését magára vállaló Rebbe tanításaival.

Vallási tanulmányai mellett megismerkedett világi tudományokkal is: a jeruzsálemi Héber Egyetemen kémiát és fizikát tanult. Több iskolát alapított (Izraelben és Moszkvában is), és híres arról, hogy 24 éves korában ő lett a valaha volt legfiatalabb izraeli iskolaigazgató. 1965-ben vette feleségül Chájá Szará Ázimovot, egy régi Chábád hászid család lányát. Három gyermekük született; egyik fia, Meni Even-Jiszráel vezeti

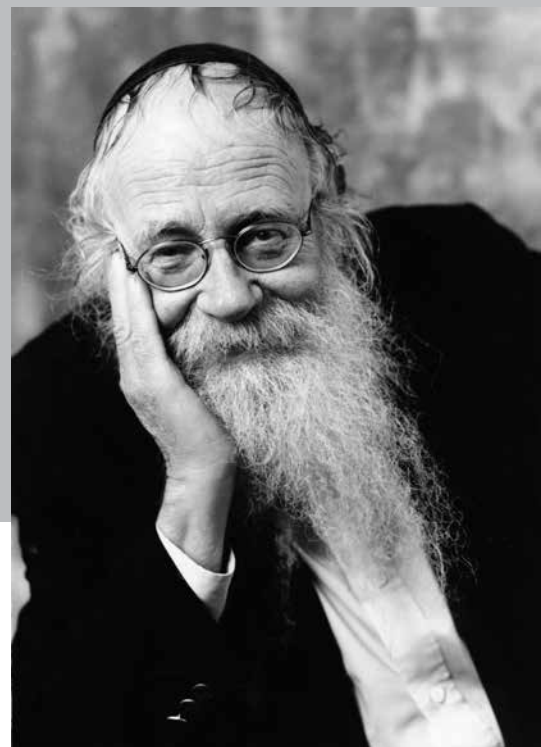
immár hosszú évek óta a Talmud kiadásával és oktatással is foglalkozó Steinsaltz-központot.

A REBBE ÚTMUTATÁSAI

1970-ben találkozott először az áldott emlékü lubavicsi Rebbével, Menachem Mendel Schneersohn rabbiával. 33 éves volt ekkor, és a chábád hászid családból származó Zálmán Sázár, Izrael Állam harmadik elnökének üdvözlétét adta át.

Steinsaltz rabbi így írt erről a találkozásról később, a Rebbéről szóló, 2014-ben kiadott életrajzában, mely Az én Rebbém címet viseli: „Amikor először találkoztam a Rebbével, azonnal éreztem intenzív személyiségét, szinte tökéletes más-ságát”. A Rebbe volt az, aki 1989-ben azt tanácsolta a Steinsaltz családnak, hogy a kósót jelentő családnév helyett vegyenek fel valami hasonló, de keserűséget nélkülöző családnevet. Ekkor választották az Even-Jiszráel

(Izrael köve) nevet, ám a rabbi a korábbi családnévről sem mondott le.

Nem sokkal ezután Steinsaltz rabbi fiánál leukémiát állapítottak meg. A Rebbe megáldotta a fiút, és azt mondta, hogy ne vágjanak bele a csontvelő átültetésbe. A rabbi így írt erről fent említett könyvében: „Az orvosok rettenetesen dühösek voltak, hogy inkább a Rebbe útmutatását követtük, nem az övékét. A jóslataik ellenére fiunk meggyógyult, megházasodott és gyermekei vannak... Az orvosok évekkel később elismerték, hogy a megközelítésük hibás volt...”

A STEINSALTZ-TALMUD

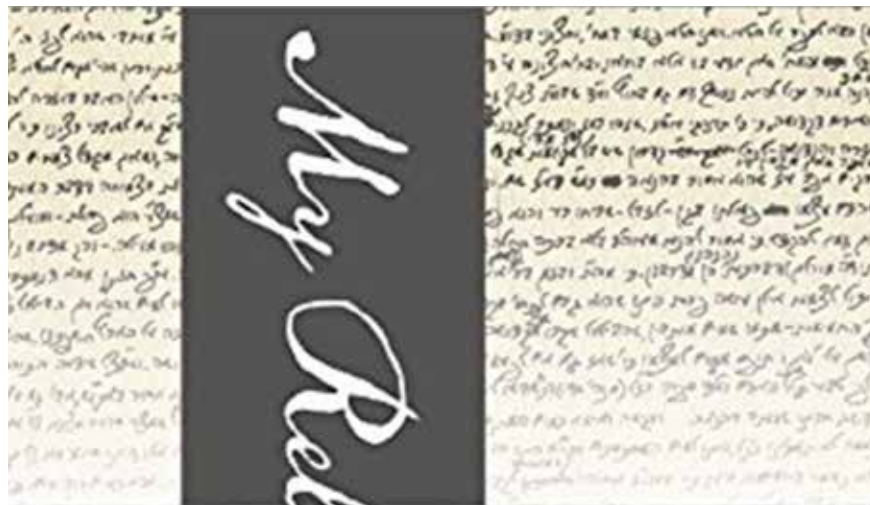
Steinsaltz rabbi összesen több mint hatvan könyvet írt, számtalan fordítást és cikkek százait készítette el. Leghíresebb műve, melyről méltatói

FOTÓ: ERIC TISCHLER

azt mondják, hogy egy évezredben egy ilyen születet, a Talmud teljes szövegének modern héberre fordítása és magyarázata. A névvel fémjelzett Steinsaltz-központ, illetve az általa kiadott Talmud forradalmasította a talmudtanulást, mivel jóval könnyebben érthetővé és megközelíthetővé tette a nehéz arámi szöveget a tanulni vágyók számára. A munka több évtizedet vett igénybe – házasságkötése környékén, 1965-ben vágott bele, és 2010-ben ért a

Ő maga így beszélt enciklopédikus alkotásáról: „Mivel a munkába viszonylag fiatalon vágtam bele, természetesen nem vettem számításba azt a hatalmas erőfeszítést, amit ez megkövetelt. A kihívások közé tartoztak a kutatómunka és az írás mellett a logisztikai problémák” – nyilatkozta egy évvel a teljes mű elkészülte előtt. – „Am előfordul, hogy ha az ember túl sokat tud, az arra vezet, hogy ne csináljon semmit. Úgy tűnik, néha jobb az ember, illetve az

Steinsaltz rabbi könyvének borítója (2014)

végére, és, mint minden nagy mű, természetesen ez is ellenkezést váltott ki bizonyos körökből, a legtöbben azonban lelkesedéssel fogadták a Steinsaltz-kiadást. A héber után más nyelvekre, többek között angolra és spanyolra is lefordították.

emberiség számára, ha nem tudunk túlságosan sokat a nehézségekről, és inkább a lehetőségekben hiszünk.”

„AZ A CÉL, HOGY TANULJON”

Steinsaltz rabbi munkájáért és műve-
iért számos rangos díjat kapott, több

amerikai és izraeli egyetem is díszdoktorrá avatta. Több iskolát is alapított, és ezeket – egyre romló egészségi állapota ellenére – rendszeresen látogatta. Amíg egészsége engedte (2016-ban egy agyvérzés következtében gyakorlatilag elveszítette a beszédre való képességét), rendszeresen tartott előadásokat, Talmudra, Tórára, kabalára, valamint hászid filozófiára oktatta az érdeklődőket. Ezzel kapcsolatos egy anekdota, melyet egyik csodálója mesélt el: Egy kezdőknek szóló Talmud-óra után az illető odament a rabbihoz, és lelkesen megköszönte az órát, mondván, hogy mennyire élvezte. Steinsaltz rabbi, aki hatalmas tudása mellett igen kifinomult humorérzékkel is rendelkezett, azonnal rávágta: „Nem az volt a cél, hogy élvezze, hanem az, hogy tanuljon valamit”.

A Rebbe kívánságára Even-Jiszráel rabbi a jeruzsálemi Óvárosban működő Cemách Cedek zsinagóga rabbijaként szolgált egészen addig, amíg egészségi állapota megengedte, hogy szombatoként elsétáljon odáig. 2004-ben részese volt annak a mozgalomnak, mely a régi Szánhedrin működését akarta helyreállítani, és négy éven át állt annak az élén. Az elmúlt években egészségi állapota jelentős mértékben leromlott, a jeruzsálemi Sáárj Cedek kórházban ápolták gyakran. Végül ott is adta vissza lelkét a Teremtőnek. Felesége, három gyermekük, 18 unokájuk és számos dédunokájuk maradtak utána. Legkisebb dédunokája, egy kisfiú éppen a dédnagyapja halálát megelőző napon született.

Megyeri A. Jonatán, Köves Slomó rabbi és Steinsaltz rabbi Rómában, 2016-ban

„AZÉRT VAGYUNK ITT, HOGY SEGÍTSÜNK”

ÚJRA IMAHÁZ LESZ A BOCSKAI ÚTI ZSINAGÓGA ÉPÜLETÉBEN

Hamarosan újabb régi-új zsinagógát nyit az EMIH Budapesten, ahogy előző számunkban Köves Slomó rabbi már utalt rá egy interjúban. A zsinagóga és az ahhoz kapcsolódó chábád központ két csodálatosan kedves és mosolygós ember vezetésével nyitja meg kapuit, remélhetőleg az őszszel. Stell Ájzik rabbi és felesége, Stell Mushky rebbecen meséltek a terveikről és beszéltek arról is, milyen az életük Magyarországon. TUNA JUDIT ÍRÁSA

– Miért döntöttetek Magyarországgal mellett?

SÁ: Neveltetésünk egyik fő alapelve az volt, hogy másoknak segítsünk akár fizikai, akár szellemi területen. Így nem is csoda, hogy gyerekkorunk óta mindig az volt az álmunk, hogy házasság után az életünket a judaizmus megerősítésére fordítsuk, bárhol is legyünk a világon. Amikor 2017-ben felkínálták nekünk, hogy csatlakozzunk a budapesti Chábád munkásságához, úgy éreztük, ez tökéletesen illeszkedik az elképzeléseinkhez. Most, három év távlatából elmondhatom, ebben egyáltalán nem tévedtünk. Az eddig itt töltött éveim alatt, az iskolai feladataim mellett rabbiként dolgoztam az Óbudai Zsinagógában Köves rabbi mellett. Nagyon sokat tanultam tőle és a közösségtől is, hogy milyen rabbinak lenni, és hogy mit jelent szolgálni egy közösséget.

SM: Ahogyan Ájzik is, én is a Maimonidész Gimnáziumban tanítok a zsidóságról angol nyelven, és terveim között szerepel, hogy tanfolyamot szervezek az Újbudai zsinagógában gyerekeknek és felnőtteknek is.

– Mennyiben tér el magyarországi életetek az eddig megszokottól?

SÁ: 2017-ben költöztünk Magyarországra, én Dél-Floridából származom. Tanulmányaim miatt Chica-

NÉVJEGY

STELL ÁJZIK ÉS MUSHKY

- Született: 1993, 1996
- Foglalkozásuk: középiskolai tanárok a Maimonidész Gimnáziumban
- Család: három gyermek szülei

góban, New Yorkban és Izraelben is éltem, tehát nem áll távol tőlem az otthonról való elszakadás, bár a család hiányát nem lehet megszokni – viszont mindent kárpótolnak a feleségem és gyermekeink, valamint az itteni közösség.

SM: Izraelben születtem, nyolcéves koromban onnan költöztünk Vancouverbe, aztán újra visszatértem a Szentföldre, mivel a tanulmányaimat ott végeztem. Nyilvánvalóan minden hely másért egyedi – és természetesen időbe telik alkalmazkodni –, de szeretek itt élni, az is-

kolában tanítani és erősen kötődöm már az itt élő közösség tagjaihoz is. Nagyon mély barátságokat kötöttem az elmúlt három évben, amióta itt vagyunk, és ezért hálás vagyok.

Mikor ideköltöztünk, féltem, hogy nyelvi nehézségeim lesznek, de rengeteg ember beszél angolul Magyarországon, hála Istennek. Emiatt viszont nem vagyok rákényszerülve arra, hogy magyarul beszéljek – ami egyelőre jó dolog, ugyanis a magyar nagyon nehéz nyelv, de jól haladok és minden nap szakítok időt a tanulására is.

– Mikorra várható az új zsinagóga megnyitása?

SÁ: Szeretnénk a nagy őszi ünnepek előtt megnyitni a XI. kerületi zsinagógát a Bocskai út 37. szám alatt, ami az Örökkévaló segítségével sikerülni is fog remélhetőleg.

– Kik járnak majd szerintetek ebbe a zsinagógába?

– Fontos számunkra, hogy ez a zsinagóga olyan legyen, ahova mindenki szeretettel jön, ahol mindenki otthon érezheti magát, és jó a légkör

is. Egy családi, barátságos helyet szeretnénk teremteni az itteni közösségbe járók és még nem járók számára. Azokat a zsidó testvéreinket is szeretnénk bevonni a budapesti zsidó életbe, akik eddig valamilyen nem mertek zsidó társaságba menni. Az a tapasztalatom, hogy sokan félnek bemerészkedni egy zsinagógába, mert azt gondolják, hogy ott nagyon szigorú rend van, mert nem vagy alig beszélnek héberül, vagy mert nem ismerik a szabályokat, aggodnak amiatt, hogy kinézik őket, hogy azt sem tudják, mit kell csinálni. A helyzet az, hogy mi pont ezért vagyunk itt.

Jó pár éve, éppen az őszi ünnepek környékén, Jom kipurkor egy manhattani üzletember és filantróp, George Rohr, aki nagy támogatója a Chábád mozgalomnak és rendkívüli kapcsolatot ápolt a lubavicsi Rebbével, azt mondta a Rebbének: Ros hásáná idején szerveztem egy istentiszteletet, melyet kifejezetten zsidó előélettel nem rendelkezőknek tartottunk. A Rebbe komor arcot vágott és értetlenkedett. Feltételezve, hogy a Rebbe nem hallotta jól a történetet, Rohr megismételte az elmondottakat. Erre a Rebbe ezt válaszolta: „Nem rendelkeztek zsi-

dó előélettel? Most menj vissza és mondd meg nekik, hogy minden zsidónak van háttere. Ők Ábrahám, Izsák, Jákob, Sára, Rebeka, Ráhel és Lea gyermekei.” Majd a Rebbe mosolya visszatért. Ez egy nagy tanulság a számunkra is.

Természetesen amellet, hogy a már meglévő közösségi tagokat segítjük, támogatjuk, a legjobb dolog számunkra, ha megismertethetjük közelebről és megszerethetjük a zsinagógai életet a vallási élettől eltávolodott, vagy azt soha nem gyakorló zsidó társainkkal.

– Milyen lesz a Bocskai úti zsinagóga?

– A mi zsinagógánk nem csak imaház lesz, helyt ad tóranulásnak és jó cselekedeteknek is. Az ajtaja mindig nyitva lesz, mindenkit szívesen látunk, és szeretnénk is, ha sokan jönnének. A következő nagy ünnepünk a zsidó újév, Ros hásáná szeptember 18-án kezdődik, ami azért is kivételes dátum, mert idén sábeszre esik. Jó lenne, ha olyanok is csatlakoznának, akik egyébként nem, vagy csak ünnepekkor járnak zsinagógába, mert így nemcsak az újévet ünnepelhetnénk együtt, de egy különleges szombatot is.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Az *Egység* folyóirat megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Pénteki ima a csillagok árnyékában

Sok különös dolgot szőttünk mindennapjainkba a koronavírus-járvány kezdete óta, vannak dolgok, melyek nehezítik életünket, mások szebbé teszik. Ilyen például a csillagok árnyékában mondani az Ámidát vagy az áldást a bárheszre holdfényben – szabad ég alatt. Az EMIH közösségeit végiglátogató sorozatunk következő részeként **FAITH ÁSER**rel, a budavári zsinagóga rabbijával beszélgettünk. **TUNA JUDIT ÍRÁSA**

- Hogyan lehet biztonságosan megoldani a közös imádkozást a mostani időszakban?

- Amióta bejött a járvány, szabad ég alatt imádkozunk, és a kiddusok is ilyenformán kerülnek megrendezésre. Ez azért is fontos, hogy tartani tudjuk a távolságot, illetve a maszk használatát is bevezettük a rendszeres kézfertőtlenítés mellett. Úgy vélem, a várban teljes biztonságban lehet imádkozni és elmélyülni a zsidóságban még a járvány alatt is, hiszen szabad levegőn jóval kisebb a vírus terjedésének kockázata, mint zárt térben. Be kell vallani, nagyon hangulatos így imádkozni, de a zsidó vallásjog szerint, jobban úrrá tud lenni az emberen az istenfélelem zárt helyen, kint viszont előfordulhat, hogy szétszórtabbak lesznek a gondolatai.

- Megváltozott az emberek hozzáállása a közös imákhoz, istentiszteletekhez?

- Érdekes módon nálunk a járvány miatt megerősödött a zsinagógai élet. Ez köszönhető annak is – amint már említettem –, hogy kint imádkozunk, és a sábeszeket is szabad levegőn tartjuk. Nagyon tudatosan készülünk minden programunkra, és már a nagy őszi ünnepek előkészületeibe is belekezdünk. Gondolunk arra is, hogy mit fogunk csinálni, ha újra részleges karantént vezetnek be a fővárosban. Azt szeretnénk, ha a közösség tagjainak nem kellene elszakadniuk egymástól, és még a pandémia alatt is közösen imádkozhatnánk. Azt is fontos megemlíteni, hogy az elmúlt időszakban majd-

nem teljesen átálltunk a közösségi térből a világhálóra: rengeteg tanítás, óra, találkozás, beszélgetés folyik a Zoomon és a Facebookon. Ez remek lehetőség arra, hogy egyben maradjon a közösség, és senki ne érezze magát egyedül ebben a nehéz időszakban, ha esetleg be kell zárni a zsinagóga kapuit egy időre. Amit biztosan észrevettünk a majd' négy hónapos periódus alatt, hogy az emberek elkezdtek egymás felé fordulni, megnőtt az egymás iránt érzett bizalmuk. A járvány egyik fontos üzenete: figyeljünk embertársainkra. Sokunk életének egyik legnagyobb próbatétele volt a korlátozás és a vírus jelenlétének megszokása, amikor teljes egészében át kellett alakítani az életünket, elhagyni régi szokásainkat és újakat felvenni – nem saját akaratunkból. Ebben a bizonytalanságban nagyon fontos tudni, hogy az Örökkévaló soha nem tesz semmit véletlenül, mindennek van valami üzenete – az embernek profitálnia kell ebből. Ezt kihívásként kell felfogni és nem úgy, hogy az Örökkévaló ki akar tolni velünk. A jót kell észrevenni mindenben, ebben az esetben azt, hogy az emberek sokkal érdeklődőbbek, figyelmesebbek lettek egymás iránt.

- Úgy hallottam, újítások várhatóak a vári zsinagóga életében.

- Sok tervünk van és Isten segítségével megisvalósítjuk őket. Szeretnénk több gyerekprogramot szervezni. Eddig havi egy volt, ebből kettő, de akár három is lehet hamarosan. Ez egy „vasárnapi iskola”, ahol Klein Judittal együtt foglalkozunk a gyere-

NÉVJEGY

FAITH ÁSER

- Született: 1983
- Foglalkozása: rabbi
- Család: házas, három gyermek édesapja

rekekkel. Nagyon különleges programjaink vannak, látjuk és halljuk is a gyerekektől, hogy szeretnek rajta részt venni.

- Egy korábbi interjúban arról beszélt, hogy nagyobb hangsúlyt fektetne a fiatalok oktatására és a zsidó társkeresésre.

- A társkeresés nagyon-nagyon komoly feladat, és még mindig elég kezdetlegesen működik. Mi próbálunk megismertetni olyan fiatalokat, akiről úgy gondoljuk, hogy megfelelő partnerek lehetnének egymásnak, de egyelőre nem kollektív szinten szervezzük. A jövőben erre is nagyobb hangsúlyt kell fektetni, sokat kell dolgozni rajta – mert szemlátomást van rá igény. Szívügyemnek tartom a fiatalok oktatását és éppen van is egy projekt, amit sikeresen elkezdünk: csatlakoztunk egy európai zsidó fiatalokat felölelő programhoz, melynek keretében heti pár órában együtt tanulunk, majd a projekt vége egy közös portugáliai utazás lesz – Isten segítségével. A következő ilyen szemesztert októberben indítjuk, a *posta@zsido.com* címen lehet érdeklődni a részletekről.

LEGYEN ÉDES ÉVÜNK: méz a kóser konyhában

Ha mézről beszélünk, akkor a ros hájánai asztal mézbe mártott almája és mézbe mártott, kerek mazsolával gazdagított bárchesze jut azonnal eszünkbe. Ennél azonban többet is mond róla a zsidó hagyomány. A közelgő Ros hájáná alkalmából ezt az édes, arany színű táplálékot járjuk körül. **DÉNES ANNA ÍRÁSA**

A DATOLYAMÉZZEL FOLYÓ ORSZÁG

A „tejjel-mézzel folyó Kánaán” kifejezés ismerős lehet olvasóinknak. A Tóra számos helyen említi ezt, például itt:

„Mert elviszem őt arra a földre, melyről megesküdtem őseinek, a **tejjel-mézzel folyóra...**” (5Mózes 31:20.).

Mózes ötödik könyvében, a Dvárimban olvashatjuk Izrael hét különleges terményének felsorolását:

„Mert az Örökkévaló, a te Istened elvisz téged jó országba, hol vízpatakok vannak, források és mélységek, melyek erednek a völgyben és a hegyen, oly országba, hol búza, árpa, szőlő, füge és gránátalma (terem), oly országba, hol olajfa és **méz van...**” (5Mózes 8:7-8.)

A méz mindkét fenti idézetben a datolyamézre utal. Ez nem méhek által készített méz, hanem édes szirup,

melyet a datolyapálma terméséből, a héberül támárnak nevezett datolyából készítenek. Az áldott emlékü lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi úgy magyarázta a hét termés felsorolását, hogy a sor végén található datolyában, illetve az abból készült mézben éri el a szöveg a csúcspontját. Sokáig várunk rá, hiszen hosszú évekbe telik, mire a datolyapálma megnő és gyümölcsöt ad, ahogyan mi is hosszan és fáradtságosan élünk és várakozunk a gálutban, a szétszóratásban. A datolyából kinyert, édes méz azonban a jövő, a messiási kor ígértét hordozza, amikor erőfeszítéseink spirituális gyümölcsét élvezhetjük majd.

A méz a jövőben ránk váró messiási kor mellett a múltunkra is emlékeztet. A Tóra ugyanis Mózes második könyvében a mannáról szólva így ír:

”**És elnevezte Izrael háza mannának; az pedig olyan volt, mint a koriander magva, fehér és íze olyan, mint a mézes süteményé.**” (2Mózes 16:31.)

MÉZES-FAHÉJAS KALÁCS

párve

A tésztához: ½ pohár cukor; ½ pohár étolaj; 1 kocka élesztő; ½ kg liszt; 2/3 pohár langyos víz; 2 marék mazsola; 2 tojás

A töltelékhez: 7-8 ek. cukor; 2 kk. őrölt fahéj; Egy kevés étolaj

A tetejére: ½ pohár méz; 2 ek. cukor; 2 marék dió apróra vágva vagy darálva (amennyiben az őszi ünnepekre készítjük el ezt a mézes édességet, dió helyett használjunk inkább szeletelt mandulát)

Az élesztőt 1-2 evőkanál cukorral felfuttatjuk a vízben, majd a tészta többi hozzávalójával együtt nagy tálba tesszük. Néhány perc alatt rugalmas tésztát gyúrunk. Fél órán át letakarva kelesztjük. Ezalatt a töltelékhez való cukrot és fahéjat egy kis tálkában összekeverjük, a tetejére való mézet, cukrot és diót pedig lábosba töltjük, és néhány perc alatt, kis lángon összemelegítjük. Vigyázzunk, nehogy megégjen. Egy kör alakú tortaformát sütőpapírral kibélelünk, a forró, enyhén karamellizált mézet óvatosan (mivel igen forró) beletöltjük, a forma alján egyenletesen eloszlatjuk. A tésztát ujjnyi vastag téglalappá nyújtjuk, olajjal vékonyan megkenjük, a töltelékkel megszórjuk, majd feltekerjük. Másfél-két ujjnyi vastag szeletekre vágjuk, és a tortaformába helyezzük azokat. Újabb fél óra kelesztés után, 180 fokra előmelegített sütőben 35-40 perc alatt készre sütjük. A sütőből kivéve tálra borítva hűtjük ki (fejjel lefelé, a mézes rész lesz a teteje).

ÉDES ÉVET!

Amikor Ros hásánakor mézbe mártjuk az almát, jó és édes évet kívánunk, olyan évet, mely mind materiális, mind pedig spirituális értelemben pozitív lesz. A mézbe mártás egyébként az egész őszi ünnepkörre jellemző: a szombaton és ünnepnapokon az áldozatok emlékére sóba mártott bárcsesz helyett mézbe mártott ünnepi kalácsot fogyasztunk. Érdemes azonban figyelni arra, hogy míg a Tánáchban (zsidó Biblia) a „dvás” kifejezés datolyamézre utal, addig a rabbinikus irodalomban többnyire a virágmézet értik alatta. Így Ros hásáná ünnepén kifejezetten méhek által készített virágmézet fogyasztunk. Bölcseink ezt azzal indokolják, hogy a méhek képesek a fullánkjukkal csípni és fájdalmat okozni, ugyanakkor a közbenjárásukkal készült méz finom és édes. A virágmézzel azt a reményünket fejezzük ki, hogy az újévkor az emberek fölött ítéletet hozó Isten kegyelemmel tekint majd ránk, és általa megédesíti a szigorú ítéletet.

A méz azonban nemcsak Ros hásáná ünnepének elengedhetetlen tartozéka. Slomó (Salamon) király így írt az *Énekek énekében* (4:11):

„Színméztől csepegnek ajkaid, arám, méz és tej van nyelvem alatt...”

Magyarázóink szerint ez a kifejezés a Tórára utal, melynek szavai edesebbek a méznél. Amikor Sávut ünnepén a tóraadásra emlékezünk, szokás tejes, illetve mézzel készült ételeket fogyasztani, utóbbi azért, hogy kifejezzük a Tóra és annak tanulásának különleges édességét. Ez a gondolat nyilvánul meg abban a szokásban is, hogy a hároméves gyerekek, akik éppen elkezdik tanulni a chéderben a héber ábécé, az álefbét betűit, mézet nyalogatnak le a betűkről, hogy megismerjék a tanulás édességét.

A LÉKOCH SZIMBOLIKÁJA

Visszatérve az őszi ünnepkörre, egy szokás szerint a rabbi, vagy segédje mézes süteményt, lékochot osztogat a

híveknek Jom kipur előestéjén. Ez a mézes sütemény az askenázi zsidók jellegzetes ros hásánái édessége a közép-kor óta; Kelet-Európában minden örömnép jellegzetes süteményévé vált, eljegyzési ünnepek és esküvők elmaradhatatlan eleme volt. Az édes, aranylón folyó méz azt a vágyunkat fejezi ki, hogy az évünk édes legyen.

Vannak, akik szerint a lékoch lényege a könyörgés. Úgy tartják, hogy amennyiben könyörögnek, hogy kaphassanak belőle (többnyire szülőtől vagy tisztelt rabbitól kérnek ilyen módon), úgy remélhetőleg ez lesz az utolsó alkalom, hogy valamiért könyörögniük kell, és az elkövetkező évben képesek lesznek magukat minden tekintetben ellátni és fenntartani. Úgy gondolják, hogy ha – Isten ments – az az ítélet várna az emberre az éppen csak megkezdődött új évben, hogy az év során mások adományaihoz kelljen fordulnia, akkor ez az ítélet teljesüljön be azáltal, hogy ezen a napon ételt kér valakitől. Ebben az esetben tehát a kérésen van a hangsúly. Az ember kinyújtja a kezét, és azt mondja: „Kérem, adjon nekem egy darab mézes süteményt!” Csak ezután kaphatja meg a süteményt, még akkor is, ha egy háztartáson belül a férj kér a feleségétől és fordítva, vagy ha a gyerekek kérnek a szüleiktől.

A Rebbe más magyarázatot is adott: bár fizikailag egy másik személytől kapjuk az ételt, valójában mindig és minden esetben Istentől kapjuk azt. Amikor erev Jom kipurkor, vagyis az engesztelőnap előestéjén lékochot kérünk, akkor elismerjük, hogy az egész évben kapott táplálékunk valójában az Örökkévalótól kapott ajándék. „Aki az egész világot táplálja jóságában, kegyelemmel, jóakarattal és együttérzéssel” – hangzik el nap mint nap az imáinkban, és a magyarázatok szerint erre az imádságra kapjuk válaszul mindennapi megélhetésünket. Vagyis még akkor is, ha emberi közvetítő van jelen, és általa érkezik az ételmet kérőhöz az adomány, végső soron az is Istentől ered. A tíz bűnbánó napon – mondja a Rebbe – Isten annyira közel van hozzánk, hogy az is, aki a lékochot adja és az is, aki kapja, érzi magát az Örökkévalótól, és felismeri, hogy az átadó nem más, mint az Ő küldötte.

LÉKOCH (mézes sütemény)

párve

Hozzávalók: 3 tojás; 1 pohár méz; 1 pohár cukor; 1 pohár olaj; 1 pohár erős kávé; 3 pohár liszt; 1 csomag sütőpor; 1 kk. fahéj; ½ kk. szerecsendió

A hozzávalókat sorban mély tálba tesszük, minden újabb hozzávalónál alaposan megkeverve a masszát. (Tipp: ha a mérésre használt pohár oldalát kiolajozzuk, mielőtt a mézet kimérjük vele, a méz könnyen kifolyik, és nem ragad bele az edénybe.) Sütőpapírral kibélelünk egy tortaformát, és 40 perc alatt, 180 fokon készre sütjük.

Variáció: 2 pohár porcukorból, két evőkanál forró vízből és 3 evőkanál frissen facsart citromléből mázat is készíthetünk a süteményhez. Ha kihűlt, ezt a mázat csorgathatjuk a tetejére díszítésnek.

TÉJGELÁCH

párve

A tésztához: 3 tojás; 2 ek. cukor; 2 ek. olaj; 1 csomag sütőpor; 2 pohár liszt; ¼ kk gyömbérpor

A töltelékhez: ¼ pohár finomra aprított mandula; ½ pohár mazsola

A sziruphoz: 3-4 pohár méz (virág- vagy datolyaméz); 1 pohár cukor; 2-3 kk. gyömbérpor

A mazsolát vízbe áztatjuk. A lisztet tálba szitáljuk, a tészta többi hozzávalóját a liszthez adva közepesen kemény tésztát gyúrunk.

A tésztát két részre osztjuk, mindkettőt hosszúkás téglalap alakúra nyújtjuk. Megszórjuk mandulával és a leszűrt mazsolával, majd mindkét tésztadarabot szorosán feltekerjük. A tekercseket karikákra szeljük, a végeket kissé összenyomjuk, hogy bezáródjanak. Ezek után nagy lábosban elkészítjük a szirupot, vagyis a hozzávalókat felforraljuk. Amikor forr, beledobáljuk a tésztadarabokat, és kis lángon mintegy fél óra alatt aranybarnára főzzük az édességet. Időnként óvatosan keverjük meg fakanállal, nehogy odaégjen. Szükség esetén adjunk hozzá még mézet. Fél óra főzés után lezárjuk, azonnal beleöntünk negyed pohár forró vizet, megkeverjük, majd kihűtjük. Szobahőmérsékleten tálaljuk. (A *Spice and Spirit* című könyv alapján.)

A Rebbe nagyon fontosnak tartotta a lékoch kérését és kiosztását, és ő maga hosszú órákon át osztotta a hozzá fordulóknak a mézes süteményt a Jom kipurt megelőző napon. Előfordult, hogy tízezer embernek is adott az édes finomságból. Ezzel összhangban azt is hangsúlyozta, hogy mindenki készítsen otthon mézes süteményt, és adjon bárkinek, aki kér.

AZ ÜNNEPEK LEZÁRÁSA MÉZZEL

Az őszi ünnepek egyik utolsó napján, hosáná rábákor (ez Szukkot ünnepének utolsó napja) sokan egész éjjel virrasztanak és zsolttárokra mondanak. Ez az ítélet lepecsételésének legutolsó napja, ezért sokan úgy vélik, hogy mindent meg kell tenniük az esetlegesen kevésbé kedvező égi ítélet megváltoztatására. A Rebbe 1984-ben vezette be azt a szokást, hogy a zsolttárok felolvasását mézbe mártott alma megízlelésével kell befejezni, a jó, kerek és édes év reményében.

A mézzel kapcsolatban érdemes egy pillanatra elgondolkodni azon, hogy hogyan is lehetséges, hogy mézet fogyasztunk. A kóserágnak ugyanis alapvető tétele, hogy csakis az lehet kóser, ami kóser dologból ered (*Talmud, Bráhot* 7b.). A méh pedig – mint bizonyos sáskafajok kivételével minden ízeltlábú – nem kóser. Maga a méz azonban nem a méhekből származik, a méhek teste csupán átmeneti készítő- és tárolóhelyként szolgál a nektár számára. A méz a virágból származó kóser nektár, mely a méhek ún. mézgyomrában válik mézzé. A tiszta, minden adalékanyagtól mentes méz kóser. A méz mellett a méhek számos más anyagot is előállítanak, ilyen a propolisz vagy a méhviasz. Amikor e kicsiny rovar által készített mézet fogyasztjuk a világ teremtésének évfordulója környékén, általa elgondolkozhatunk a teremtés csodáin is.

HAT ÉRDEKESÉG A MÉZRŐL

1. A Misna szerint a mézzel készített vagy mézben megsütött tésztaféleség háláchikus szempontból nem tekinthető kenyérnek, ezért nem kell belőle chálát venni.
2. A mézre sehákol áldást mondunk, mint minden olyan ételre, mely nem a földből ered vagy fán nő.
3. Bölcsseink (*Jomá* 83b.) azt mondják, hogy a méz és más édes dolgok javítják a látást. A Talmud ezenfelül felsorol több emlékezetjavító szert is, és a későbbi kommentátorok hozzátéteszik, hogy a méz bölccsé teszi az embert (*Horájt* 13b.). Úgy tűnik, hogy Maimonidész volt az első orvos, aki felhívta a figyelmet arra, hogy kisgyerekeknek nem szabad mézet fogyasztania.
4. A Zsolttárok Könyvében Dávid király így dicséri Isten Tóráját: „Mennyivel edesebbek szavaid ínyemnek, mint a méz szájamnak!” (*Zsolttárok* 119:103.). A magyarázatok szerint Bölcsseink arra intenek, hogy ne fogyassunk túl sok mézet, a Tóra azonban mindig megfelelően kielégíti és jóllakítja az embert.
5. Azt mondta a Rebbe: a méhek fullánkja is van, és mézet is készít. Az ember személyisége szintén két szélsőségből áll, a kedvességből és a szigorúságból. A Tóra azt tanítja, hogy legyünk kedvesek embertársainkkal, ahogyan a méh elsődleges feladata a mézkészítés, és fullánkját csak kincsenek megvédésére használja.
6. Cvi Farber rabbi azt mondta: a méhek kilométereket repülnek, hogy begyűjtsék a nektárt; így azt tanulhatjuk tőlük, hogy érdemes sokféle tanártól tanulni, és mindenkitől begyűjteni az elérhető tudást.

A minden ajtót kinyitó kulcsocska

DÉNES ANNA MESÉJE

Zeév Wolf Kicesz rabbi akkortájt élt, amikor a híres csodatévő rebbe, a Báál Sém Tov. Kicesz rabbit messze földön ismerték arról, hogy milyen pontosan betartja a parancsolatokat. Közel s távol nem volt, aki alaposabban ismerte volna a szombat törvényeit, a kóserság szabályait vagy a különféle ünnepekre vonatkozó parancsolatokat. Bármiről is volt szó, Kicesz rabbi jól tudta és meg is tartotta a micvákat.

Egy napon Kicesz rabbi a Báál Sém Tov udvarába érkezett. Bár kezdetben csak hidegen méregették egymást, később mégis szoros barátság szövődött kettejük között. Egy napon a Báál Sém Tov így szólt kedves barátjához: „Szeretném, ha ebben az évben te fűjád meg a sófárt a zsinagógában Ros hájáná ünnepén.”

Zeév Wolf rabbi igazán boldog volt. Ez aztán a megtiszteltetés! Rengeteget készült, gyakorolt, és Ros hájáná ünnepén gyönyörűen és tisztán zengtek a sófár hangjai: tekijá – sevárim – truá. A közösség tagjai elégedettek voltak, a Báál Sém Tov is mély átéléssel hallgatta a sófárhangokat. Annyira tetszett neki a sófárfújás, hogy az azt követő években is őt kérte fel erre a különleges feladatra.

Teltek-múltak az évek. Kicesz rabbi már hónapokkal korábban megkezdte a felkészülést. Újra és újra áttanulmányozta a sófárfújás parancsolatait és megtanulta azokat a különleges és mély jelentéseket, amiket csak a legnagyobb bölcsek ismernek. Pontosán tudta, melyik hangot hogyan kell fűjni, és mire kell gondolnia közben, hogy a lehető legtökéletesebb legyen a sófárfújás abban az évben is. A hangok mögött rejlő titkokat és magyarázatokat egy kis papírra írta, hogy fújás közben rá tudjon nézni, és el tudjon mélyedni a gondolatokban.

Hanem egyszer, miután ugyanolyan lelkiismeretesen felkészült, mint korábban mindig, és kiállt a zsinagógában összegyűlt közösség elé, hogy megfűjja a sófárt, ahogy belenyúlt a zsebébe, hogy elővegye a papírját – a zsebe üres volt. Hiába keresett, hiába kutatott, a kis jegyzete nem volt sehhol. Eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. „Ejnye, pedig emlékszem, hogy beletettem a zsebembé” – mondta magában a rabbi, de nem maradt sok ideje a keresgélésre, mert máris meg kellett fűjni a sófárt. Hirtelen minden, amit csak tanult és tudott valaha, kiszállt a fejéből, semmi másra nem tudott gondolni, csak arra, hogy mi lesz most vele a papírja nélkül. Mit volt mit tenni, bánatos és összetört szívvel belefűjt a kosszarvból készült hangszerbe. „Tekijá” – szólt a sófár, aztán pedig „sevárim” és „truá”, újra és újra, szállt és zengett a sófár hangja. Csak Zeév Wolf rabbi szíve volt vigasztalhatatlanul szomorú.

Amikor vége lett az imádkozásnak, nem kívánt jó beíratást a zsinagógából kifelé sorjázó zsidóknak, nem köszöntötte őket újévi jókívánságokkal, csak leült bánatosan a leghátsó padba, és összetörten magába süllyedt. Ekkor megállt mellette valaki. Felnézett, és megrettent: maga a nagy mester, a Báál Sém Tov állt előtte. „Tudom, hogy mi bánt” – kezdte halk, de határozott hangon. – „És azt is tudom, hogy minden, ami történt, az egyetlen, Örökkévaló Isten akaratából történt. Csodálatos volt a sófárfújás, olyan gyönyörű, amilyen még sohasem.”

Zeév Wolf rabbinak tátva maradt a szája a csodálkozástól. „De, rebbe, én... én nem...” – kezdett tiltakozni, ám a mester félbeszakította: „A király palotájában számtalan kapu és ajtó nyílik, ezek különféle szobákba, kamrákba és termekbe vezetnek. A szolgák, lakájok, örök hatalmas karikákon őrzik a kulcsaikat. Van azonban egy kulcs, egyetlenegy, egy icike-picike kis kulcsocska, amely minden zárba illik, és minden ajtót kinyit. Így van ez a Szent, áldott legyen, az Örökkévaló Isten világával. Amikor az imák vagy a sófárfújás mélyebb jelentéseit tanulmányozod, újabb és újabb kulcsokat gyűjtesz, amikkel újabb és újabb ajtókat nyithatsz ki. De létezik egy kulcs, egy icike-picike, amelyik az összes tudásnál és bölcsességnél könnyebben kinyitja a láthatatlan ajtókat. Ez pedig nem más, mint a megtört szív. Az így elmondott imák minden ajtón áthaladva egyenesen Istenhez szállnak.”

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

A színvonalas időotthon képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség, önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok országszerte,
- » a szabadidő hasznos eltöltésének sokszínűsége közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fenyőleves marketingcélú hozzáféréhez a jogosultak előzetesen írásbeli engedélyükkel hozzájárultak.

3 wearing - weekday - uniform
- weekends, special occasions - afternoons
uniform → doesn't allow us to express our personality
afternoons → jeans, hoodies, sweaters, black
Special occasions → suit, dress

ISMERD MEG ISKOLÁNKAT!

Következő nyílt napunk:
október 14.

BÉT MENÁCHEM
EMIH GYERMEKOKTATÁSI KÖZPONT

**MAGYAR ÉS IZRAELI OKTATÁSI
SZAKÉRTŐK AJÁNLÁSÁVAL!**

TRADÍCIÓ ÉS FEJLŐDÉS

- Államilag akkreditált 8 osztályos képzés
- Beszédközpontú nyelvoktatás tudásszint szerinti bontásban
- Informatika oktatás első osztálytól
- Alternatív módszerek, modern technológia
- Alacsony osztálylétszám
- Pedagógus továbbképzés
- Pozitív zsidó identitás
- Egyéni fejlesztés

BÉT MENÁCHEM HÉBER-MAGYAR KÉTTANNYELVŰ ÁLTALÁNOS ISKOLA

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu | 1074 Budapest, Dohány utca 32-34. | +36 1 781 4760; +36 70 379 1250